

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
της 15ης Νοεμβρίου 2018¹

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-487/17 έως C-489/17

**Alfonso Verlezza,
Riccardo Traversa,
Irene Cocco,
Francesco Rando,
Carmelina Scaglione,
Francesco Rizzi,
Antonio Giuliano,
Enrico Giuliano,
Refecta Srl,
E. Giovi Srl,
Vetreco Srl,**

**SE.IN Srl (C-487/17),
Carmelina Scaglione (C-488/17),
MAD Srl (C-489/17),**

παρισταμένων των:

**Procuratore della Repubblica del Tribunale di Roma,
Procuratore generale della Repubblica presso la Corte Suprema di Cassazione**

[αιτήσεις του Corte suprema di cassazione
(Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Ιταλία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Περιβάλλον – Οδηγία 2008/98/ΕΚ – Απόβλητα – Απόφαση 2000/532/ΕΚ – Ευρωπαϊκός κατάλογος αποβλήτων – Ταξινόμηση αποβλήτων – Κατοπτρικές καταχωρίσεις – Απόβλητα στα οποία μπορούν να αντιστοιχούν κωδικοί τόσο επικίνδυνων όσο και μη επικίνδυνων αποβλήτων – Απόβλητα προερχόμενα από τη μηχανική επεξεργασία αστικών αποβλήτων»

1. Τα επικίνδυνα απόβλητα, τα οποία προέρχονται κατά κύριο λόγο από τη χημική βιομηχανία, δεν αντιπροσωπεύουν μεγάλο μέρος του συνόλου των παραγόμενων στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποβλήτων, ο αντίκτυπός τους, όμως, στο περιβάλλον μπορεί να είναι ιδιαίτερος σημαντικός, εάν η διαχείριση και ο έλεγχός τους δεν πραγματοποιούνται με τον προσηκόντα τρόπο. Συγκεκριμένα, είναι πιθανό στα απόβλητα τα οποία προκύπτουν από τη μηχανική επεξεργασία αστικών αποβλήτων να περιέχονται επικίνδυνες ουσίες, όπως συμβαίνει στις διαφορές στις οποίες ανάγονται οι υπό κρίση αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί για πρώτη φορά, εάν δεν απατώμαι, σχετικά με την ταξινόμηση αποβλήτων στις καλούμενες *κατοπτρικές καταχωρίσεις*² του ευρωπαϊκού καταλόγου αποβλήτων (στο εξής: ΕΚΑ) ο οποίος περιλαμβάνεται στην απόφαση 2000/532/ΕΚ³. Θα πρέπει να αποσαφηνιστούν τα ακολουθητέα προς τον σκοπό αυτόν κριτήρια, κατά τρόπο ώστε το αιτούν δικαστήριο να μπορέσει να διαπιστώσει εάν οι κατηγορούμενοι στο πλαίσιο διαφόρων ποινικών διαδικασιών έχουν διαπράξει, στην Ιταλία, το αδίκημα της παράνομης διακινήσεως αποβλήτων, καθόσον υπέβαλαν σε επεξεργασία επικίνδυνα στην πραγματικότητα απόβλητα ως μη επικίνδυνα.

I. Νομικό πλαίσιο

A. Δίκαιο της Ένωσης

1. Οδηγία 2008/98/ΕΚ⁴

3. Κατά το άρθρο 3 της οδηγίας 2008/98:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

1. “απόβλητα”: κάθε ουσία ή αντικείμενο το οποίο ο κάτοχός του απορρίπτει ή προτίθεται ή υποχρεούται να απορρίψει,
2. “επικίνδυνα απόβλητα”: τα απόβλητα που εμφανίζουν μια ή περισσότερες από τις επικίνδυνες ιδιότητες που αναφέρονται στο Παράρτημα ΙΙΙ,

[...]

6. “κάτοχος αποβλήτων”: ο παραγωγός αποβλήτων ή το φυσικό ή νομικό πρόσωπο στην κατοχή του οποίου ευρίσκονται τα απόβλητα,
7. “έμπορος”: οιαδήποτε επιχείρηση η οποία ενεργεί ως εντολέας για την αγορά και την περαιτέρω πώληση αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένων των εμπορών που δεν καθίστανται υλικοί κάτοχοι των αποβλήτων,
8. “μεσίτης”: οιαδήποτε επιχείρηση η οποία οργανώνει την ανάκτηση ή τη διάθεση αποβλήτων για λογαριασμό τρίτων, συμπεριλαμβανομένων των μεσιτών που δεν καθίστανται υλικοί κάτοχοι των αποβλήτων,
9. “διαχείριση αποβλήτων”: η συλλογή, μεταφορά, ανάκτηση και διάθεση αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένης της εποπτείας των εργασιών αυτών, καθώς και της επίβλεψης των χώρων απόρριψης και των ενεργειών στις οποίες προβαίνουν οι έμποροι ή οι μεσίτες,

2 Πρόκειται για εκείνα τα απόβλητα που, λόγω της παρουσίας ή απουσίας επικίνδυνης ουσίας, θα μπορούσαν, κατ’ αρχήν, να χαρακτηριστούν ως επικίνδυνα ή ως μη επικίνδυνα.

3 Απόφαση της Επιτροπής, της 3ης Μαΐου 2000, για αντικατάσταση της απόφασης 94/3/ΕΚ για τη θέσπιση καταλόγου αποβλήτων σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο α), της οδηγίας 75/442/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της απόφασης 94/904/ΕΚ του Συμβουλίου για την κατάρτιση καταλόγου επικίνδυνων αποβλήτων κατ’ εφαρμογή του άρθρου 1, παράγραφος 4, της οδηγίας 91/689/ΕΟΚ του Συμβουλίου για τα επικίνδυνα απόβλητα [κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό E(2000) 1147] (ΕΕ 2000, L 226, σ. 3), όπως έχει τροποποιηθεί με την απόφαση 2014/955/ΕΕ της Επιτροπής, της 18ης Δεκεμβρίου 2014 (ΕΕ 2014, L 370, σ. 44) (στο εξής: απόφαση 2000/532).

4 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών (ΕΕ 2008, L 312, σ. 3).

10. “συλλογή”: η συγκέντρωση αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένης της προκαταρκτικής διαλογής και της προκαταρκτικής αποθήκευσης αποβλήτων με σκοπό τη μεταφορά τους σε εγκατάσταση επεξεργασίας αποβλήτων,

[...]».

4. Το άρθρο 7 της οδηγίας αυτής, επιγραφόμενο «Κατάλογος αποβλήτων», προβλέπει τα εξής:

«1. Τα μέτρα τα οποία αποσκοπούν στην τροποποίηση μη ουσιωδών στοιχείων της παρούσας οδηγίας, όσον αφορά την ενημέρωση του καταλόγου αποβλήτων που καταρτίστηκε με την απόφαση 2000/532/ΕΚ, θεσπίζονται σύμφωνα με την κανονιστική διαδικασία με έλεγχο που αναφέρεται στο άρθρο 39, παράγραφος 2. Ο κατάλογος αποβλήτων περιλαμβάνει τα επικίνδυνα απόβλητα και λαμβάνει υπόψη την προέλευση και τη σύνθεση των αποβλήτων καθώς και, εφόσον απαιτείται, τις οριακές τιμές συγκέντρωσης επικίνδυνων ουσιών. Ο κατάλογος αποβλήτων είναι δεσμευτικός όσον αφορά τον προσδιορισμό των αποβλήτων που πρέπει να θεωρούνται επικίνδυνα απόβλητα. Η καταχώριση μιας ουσίας ή αντικείμενου στον κατάλογο δεν σημαίνει κατ’ ανάγκη ότι συνιστά απόβλητο υπό οιοσδήποτε συνθήκες. Μια ουσία ή αντικείμενο θεωρούνται απόβλητα μόνον εφόσον ανταποκρίνονται στον ορισμό του άρθρου 3, σημείο 1).

2. Ένα κράτος μέλος μπορεί να θεωρεί κάποια απόβλητα ως επικίνδυνα, ακόμη και αν δεν περιλαμβάνονται ως τέτοια στον κατάλογο αποβλήτων, εφόσον εμφανίζουν μία ή περισσότερες από τις ιδιότητες που αναφέρονται στο Παράρτημα ΙΙΙ. Το κράτος μέλος κοινοποιεί τις περιπτώσεις αυτές στην Επιτροπή αμελλητί. Τις καταγράφει στην έκθεση που προβλέπεται στο άρθρο 37, παράγραφος 1, και παρέχει στην Επιτροπή όλες τις σχετικές πληροφορίες. Με βάση τις λαμβανόμενες κοινοποιήσεις, ο κατάλογος αναθεωρείται προκειμένου να προσαρμογή του.

3. Εάν ένα κράτος μέλος διαθέτει στοιχεία που αποδεικνύουν ότι ένα συγκεκριμένο απόβλητο, το οποίο περιλαμβάνεται στον κατάλογο ως επικίνδυνο απόβλητο, δεν εμφανίζει καμιά από τις ιδιότητες που αναφέρονται στο Παράρτημα ΙΙΙ, τότε το εν λόγω απόβλητο μπορεί να θεωρηθεί ως μη επικίνδυνο απόβλητο. Το κράτος μέλος κοινοποιεί τις περιπτώσεις αυτές στην Επιτροπή αμελλητί και παρέχει στην Επιτροπή όλα τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία. Με βάση τις λαμβανόμενες κοινοποιήσεις, ο κατάλογος αναθεωρείται προκειμένου να αποφασισθεί η προσαρμογή του.

4. Ο αποχαρακτηρισμός των επικίνδυνων αποβλήτων δεν μπορεί να γίνεται με αραίωση ή ανάμιξη για τη μείωση των αρχικών συγκεντρώσεων επικίνδυνων ουσιών σε επίπεδο χαμηλότερο των οριακών τιμών για τον χαρακτηρισμό των αποβλήτων ως επικίνδυνων.

[...]

6. Τα κράτη μέλη μπορούν να θεωρήσουν το απόβλητο ως μη επικίνδυνο απόβλητο σύμφωνα με τον κατάλογο αποβλήτων που αναφέρεται στην παράγραφο 1.

[...]»

5. Το παράρτημα ΙΙΙ της οδηγίας 2008/98, τροποποιηθέν με τον κανονισμό (ΕΕ) 1357/2014⁵, περιλαμβάνει κατάλογο με τις διάφορες ιδιότητες οι οποίες καθιστούν τα απόβλητα επικίνδυνα. Σε σχέση με τις μεθόδους δοκιμών, αναφέρει ότι:

«Πρέπει να χρησιμοποιούνται οι μέθοδοι που περιγράφονται στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 440/2008 [της Επιτροπής] και σε άλλα συναφή σημειώματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Τυποποίησης (CEN) ή άλλες διεθνώς αναγνωρισμένες μέθοδοι δοκιμών και κατευθυντήριες γραμμές.»

⁵ Κανονισμός της Επιτροπής, της 18ης Δεκεμβρίου 2014, για την αντικατάσταση του παραρτήματος ΙΙΙ της οδηγίας 2008/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών (ΕΕ 2014, L 365, σ. 89).

2. Απόφαση 2000/532

6. Το σημείο 2 «Ταξινόμηση αποβλήτων ως επικίνδυνων» του κεφαλαίου «Εκτίμηση και ταξινόμηση» του παραρτήματος της αποφάσεως 2000/532 αναφέρει τα εξής:

«Τα απόβλητα που σημειώνονται με αστερίσκο (*) στον κατάλογο των αποβλήτων θεωρούνται επικίνδυνα σύμφωνα με την οδηγία 2008/98/ΕΚ, εκτός εάν ισχύουν οι διατάξεις του άρθρου 20 της εν λόγω οδηγίας.

Για τα απόβλητα στα οποία θα μπορούσαν να τεθούν κωδικοί επικίνδυνων και μη επικίνδυνων αποβλήτων ισχύουν τα ακόλουθα:

- Μια καταχώριση στον εναρμονισμένο κατάλογο των αποβλήτων που θεωρούνται επικίνδυνα, με ειδική ή γενική αναφορά σε “επικίνδυνες ουσίες”, είναι κατάλληλη μόνον για τα απόβλητα που περιέχουν εκείνες τις επικίνδυνες ουσίες που συντελούν ώστε τα απόβλητα να εμφανίζουν μία ή περισσότερες από τις επικίνδυνες ιδιότητες HP 1 έως HP 8 ή/και η HP 10 έως HP 15, ό πως αναφέρονται στο παράρτημα III της οδηγίας 2008/98/ΕΚ. Η εκτίμηση της επικίνδυνης ιδιότητας HP 9 “μολυσματικό” γίνεται σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία ή με κείμενα αναφοράς που ισχύουν στα κράτη μέλη.
- Μια επικίνδυνη ιδιότητα μπορεί να εκτιμηθεί ανάλογα με τη συγκέντρωση στα απόβλητα των ουσιών που την προξενούν, όπως προβλέπεται στο παράρτημα III της οδηγίας 2008/98/ΕΚ ή, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1272/2008, με την εκτέλεση δοκιμής σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 440/2008 ή με άλλες διεθνώς αναγνωρισμένες μεθόδους δοκιμών και κατευθυντήριες γραμμές, λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις του άρθρου 7 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1272/2008 όσον αφορά τις δοκιμές σε ζώα και στον άνθρωπο.

[...]

B. Ιταλικό δίκαιο

7. Το άρθρο 184 του νομοθετικού διατάγματος 152/2006⁶ διείπε την ταξινόμηση των αποβλήτων, διακρίνοντας, αναλόγως της προελεύσεώς τους, μεταξύ αστικών και ειδικών αποβλήτων. Τα τελευταία ταξινομούνται, αναλόγως του βαθμού επικινδυνότητάς τους, ως επικίνδυνα και ως μη επικίνδυνα απόβλητα. Επικίνδυνα θεωρούνται τα ρητώς χαρακτηριζόμενα ως τέτοια, μέσω ενός αστερίσκου στον κατάλογο του παραρτήματος D, μη οικιακά απόβλητα.

8. Το παράρτημα D, περιλαμβανόμενο στο τέταρτο μέρος του ως άνω νομοθετικού διατάγματος, προέβλεπε τη δημιουργία καταλόγου αποβλήτων σύμφωνα με την ευρωπαϊκή νομοθεσία.

9. Το άρθρο 184, ως ίσχυε αρχικώς, προέβλεπε, στην παράγραφο του 4, την κατάρτιση, μέσω διυπουργικής αποφάσεως, ενός καταλόγου αποβλήτων σύμφωνα με την οδηγία 75/442/ΕΟΚ⁷, την οδηγία 91/689/ΕΟΚ⁸ και την απόφαση 2000/532. Πέραν τούτου, όριζε ότι, έως την έκδοση της αποφάσεως αυτής, εφαρμογή θα εξακολουθούσαν να έχουν οι διατάξεις της αποφάσεως του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Προστασίας του Εδάφους, της 9ης Απριλίου 2002, οι οποίες περιλαμβάνονταν στο προαναφερθέν παράρτημα D.

6 Decreto legislativo 3 aprile 2006, n. 152, Norme in materia ambientale (νομοθετικό διάταγμα 152, της 3ης Απριλίου 2006, για τη θέσπιση κανόνων για περιβαλλοντικά θέματα (GU Serie Generale αριθ. 88 της 14ης Απριλίου 2006 – Supplemento Ordinario αριθ. 96) (στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 152/2006).

7 Οδηγία του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1975, περί των στερεών αποβλήτων (ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 86).

8 Οδηγία του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 1991, για τα επικίνδυνα απόβλητα (ΕΕ 1991, L 377, σ. 20).

10. Το παράρτημα D έχει έκτοτε τροποποιηθεί πολλάκις:

- Πρώτον, με το νομοθετικό διάταγμα 205, της 3ης Δεκεμβρίου 2010⁹, το οποίο του προσέδωσε τον τίτλο «Κατάλογος αποβλήτων θεσπισθείς με την απόφαση 2000/532/ΕΚ της Επιτροπής, της 3ης Μαΐου 2000».
- Δεύτερον, με τον νόμο 28, της 24ης Μαρτίου 2012, περί εξαιρετικών και επείγοντων μέτρων στον τομέα του περιβάλλοντος¹⁰.
- Τρίτον, με τον νόμο 116, της 11ης Αυγούστου 2014¹¹, στον οποίον περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, επείγουσες διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος.

11. Ο τελευταίος αυτός νόμος τροποποίησε το προοίμιο του παραρτήματος D, εισάγοντας τις διατάξεις που θα αναλύσω στη συνέχεια¹².

12. Το άρθρο 9 της πράξεως νομοθετικού περιεχομένου 91/2017, της 20ής Ιουνίου 2017 (Επείγουσες διατάξεις για την οικονομική ανάπτυξη του Mezzogiorno)¹³, η οποία είχε τεθεί σε ισχύ την 21η Ιουνίου 2017, αλλά δεν είχε ακόμη, κατά την ημερομηνία της αποφάσεως περί παραπομπής, κυρωθεί με νόμο, κατήργησε τα σημεία 1 έως 7 του παραρτήματος D του τετάρτου μέρους του νομοθετικού διατάγματος 152/2006 και τα αντικατέστησε με το ακόλουθο κείμενο:

«Η ταξινόμηση των αποβλήτων πραγματοποιείται από τον παραγωγό, ο οποίος τα κατατάσσει στον κατάλληλο κωδικό ΕΚΑ, κατ' εφαρμογήν των διατάξεων της απόφασης 2014/955/ΕΕ και του κανονισμού (ΕΕ) 1357/2014 της Επιτροπής, της 18ης Δεκεμβρίου 2014.»

II. Διαφορές των κύριων δικών και προδικαστικά ερωτήματα

13. Τα προδικαστικά ερωτήματα έχουν υποβληθεί στο πλαίσιο τριών ποινικών διαδικασιών οι οποίες είχαν κινηθεί κατά τριάντα περίπου προσώπων με την κατηγορία της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση με σκοπό την παράνομη διακίνηση αποβλήτων, αδίκημα που προβλέπεται στο άρθρο 260 του νομοθετικού διατάγματος 152/2006.

9 Decreto legislativo 3 dicembre 2010, n. 205, Disposizioni di attuazione della direttiva 2008/98/CE del Parlamento europeo e del Consiglio del 19 novembre 2008 relativa ai rifiuti e che abroga alcune direttive (νομοθετικό διάταγμα 205 της 3ης Δεκεμβρίου 2010, διατάξεις για την εφαρμογή της οδηγίας 2008/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου, για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών, GU Serie Generale αριθ. 288 της 10ης Δεκεμβρίου 2010 – Supplemento Ordinario αριθ. 269).

10 Testo del decreto-legge 25 gennaio 2012, n. 2 (πράξη νομοθετικού περιεχομένου 2, της 25ης Ιανουαρίου 2012, GURI Serie Generale αριθ. 20 της 25ης Ιανουαρίου 2012), η οποία κυρώθηκε με τον legge di conversione 24 marzo 2012, n. 28, recante: «Misure straordinarie e urgenti in materia ambientale» (κυρωτικό νόμο 28, της 24ης Μαρτίου 2012, περί εξαιρετικών και επείγοντων μέτρων στον τομέα του περιβάλλοντος, GURI Serie Generale αριθ. 71 της 24ης Μαρτίου 2012).

11 Testo del decreto-legge 24 giugno 2014, n. 91 (πράξη νομοθετικού περιεχομένου 91, της 24ης Ιουνίου 2014, GURI Serie Generale αριθ. 144 της 24ης Ιουνίου 2014), η οποία κυρώθηκε με τον legge di conversione 11 agosto 2014, n. 116, recante: «Disposizioni urgenti per il settore agricolo, la tutela ambientale e l'efficientamento energetico dell'edilizia scolastica e universitaria, il rilancio e lo sviluppo delle imprese, il contenimento dei costi gravanti sulle tariffe elettriche, nonché per la definizione immediata di adempimenti derivanti dalla normativa europea.» (κυρωτικό νόμο 116, της 11ης Αυγούστου 2014, περί επείγουσων διατάξεων για τον αγροτικό τομέα, την προστασία του περιβάλλοντος και την ενεργειακή απόδοση των σχολικών και πανεπιστημιακών κτιρίων, την ανάκαμψη και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων, τον περιορισμό του κόστους που επιβαρύνει τις τιμές ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και περί άμεσης συμμορφώσεως με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, GURI Serie Generale αριθ. 192 της 20ής Αυγούστου 2014 – Supplemento Ordinario αριθ. 72) (στο εξής: νόμος 116/2014).

12 Σημεία 46 και 47 των παρουσών προτάσεων.

13 Decreto-legge 20 giugno 2017, n. 91, recante: «Disposizioni urgenti per la crescita economica nel Mezzogiorno.» (πράξη νομοθετικού περιεχομένου 91 της 20ής Ιουνίου 2017, Επείγουσες διατάξεις για την οικονομική ανάπτυξη του Mezzogiorno, GURI Serie generale αριθ. 141 της 20ής Ιουνίου 2017).

14. Μεταξύ των κατηγορουμένων αυτών περιλαμβάνονται διαχειριστές χώρων υγειονομικής ταφής αποβλήτων, εταιρίες που απορρίπτουν απόβλητα, επαγγελματίες και εργαστήρια αναλύσεων. Η εισαγγελική αρχή τους κατηγορεί ότι ταξινομούσαν, για παράνομους σκοπούς, απόβλητα με κατοπτρική καταχώριση ως μη επικίνδυνα απόβλητα, χρησιμοποιώντας μεροληπτικές, επιφανειακές και μη εξαντλητικές αναλύσεις. Τα απόβλητα αυτά ετύγχαναν επεξεργασίας σε χώρους υγειονομικής ταφής μη επικίνδυνων αποβλήτων.

15. Στις 22 Νοεμβρίου 2016 και στις 16 Ιανουαρίου 2017, για τους σκοπούς της διεξαγωγής αποδείξεων, ανακριτής της Ρώμης διέταξε, κατόπιν αιτήματος της εισαγγελικής αρχής, τη συντηρητική κατάσχεση (καίτοι με δυνατότητα λειτουργίας) διαφόρων χώρων υγειονομικής ταφής στους οποίους τα απόβλητα υποβάλλονταν σε επεξεργασία. Διέταξε, επιπλέον, την προληπτική δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων των ιδιοκτητών τους και διόρισε για χρονικό διάστημα έξι μηνών δικαστικό επίτροπο για τη διαχείριση των χώρων υγειονομικής ταφής καθώς και των χώρων παραγωγής και συγκεντρώσεως αποβλήτων.

16. Στις 28 Φεβρουαρίου 2017, το Tribunale di Roma – Sezione per il riesame dei provvedimenti di sequestro (πρωτοδικείο Ρώμης – τμήμα αναθεωρήσεως μέτρων κατασχέσεως, Ιταλία) απεφάνθη επί των αιτήσεων αναθεωρήσεως που είχαν υποβάλει ορισμένοι εκ των κατηγορουμένων. Με τρεις αποφάσεις, ακύρωσε τα διαταχθέντα από τον ανακριτή μέτρα, μη συμμεριζόμενο την ερμηνεία της εισαγγελικής αρχής, η οποία βασιζόταν στο τεκμήριο επικινδυνότητας των αποβλήτων.

17. Ο Procuratore della Repubblica presso il Tribunale di Roma – Direzione distrettuale antimafia (προϊστάμενος εισαγγελίας πρωτοδικών Ρώμης – Περιφερειακή Διεύθυνση καταπολεμήσεως της μαφίας, Ιταλία) προσέβαλε τις εν λόγω αποφάσεις ενώπιον του Corte suprema di Cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Ιταλία), προβάλλοντας την αιτίαση ότι το πρωτοδικείο, καθ' ο μέρος έκανε δεκτές τις θέσεις της υπερασπίσεως, ερμήνευσε εσφαλμένα τις διατάξεις του εθνικού δικαίου και του δικαίου της Ένωσης σχετικά με την ταξινόμηση των αποβλήτων με κατοπτρικές καταχωρίσεις.

18. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, για να στοιχειοθετηθεί το ποινικό αδίκημα και, επομένως, για να διαπιστωθεί εάν, εν προκειμένω, τα απόβλητα με κατοπτρικές καταχωρίσεις χαρακτηρίστηκαν και ταξινομήθηκαν ορθά, πρέπει να αποσαφηνιστεί το πεδίο εφαρμογής της αποφάσεως 2014/955 και του κανονισμού 1357/2014. Μόνον κατ' αυτόν τον τρόπο μπορεί να διευκρινιστεί ποιες αναλύσεις (χημικές, μικροβιολογικές, κ.λπ.) είναι απαραίτητες για την ανίχνευση της παρουσίας επικίνδυνων ουσιών στα απόβλητα αυτά, με σκοπό τον χαρακτηρισμό και την επακόλουθη ταξινόμησή τους μέσω της αποδόσεως ενός κωδικού επικίνδυνου ή μη επικίνδυνου αποβλήτου.

19. Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι η ταξινόμηση αποβλήτων με κατοπτρικές καταχωρίσεις έχει αποτελέσει αντικείμενο εκτεταμένης συζητήσεως στην Ιταλία:

- Μέρος της θεωρίας υπεραμύνεται της καλούμενης «απόψεως της βεβαιότητας» ή της «τεκμαιρόμενης επικινδυνότητας», η οποία, διαπνεύμενη από την αρχή της προφυλάξεως, τεκμαίρει την επικινδυνότητα του αποβλήτου μέχρι αποδείξεως του εναντίου¹⁴.

¹⁴ Οι υποστηρικτές της θέσεως αυτής χαρέτισαν τις εισαχθείσες με τον νόμο 116/2014 διαδικασίες, υπογραμμίζοντας τη συμβατότητα του νόμου αυτού με την απόφαση 2000/532, με τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και με τις εκθέσεις ή τεχνικά εγχειρίδια που εισήγαγαν άλλα κράτη μέλη σε σχέση με τα επικίνδυνα απόβλητα, καθώς και με την απόφαση 2014/955 και τον κανονισμό 1357/2014. Μεταξύ των εκθέσεων αυτών, περιλαμβάνεται η καταρτισθείσα από το γαλλικό Υπουργείο Οικολογίας (MEDDE) 4/2/2016 («Classification réglementaire des déchets. Guide d'application pour la caractérisation et dangerosité»), και η έκθεση «Hazardous waste, Interpretation of the definition and classification of hazardous waste (Technics Guidance WM2)», η οποία δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά το 2003 στο Ηνωμένο Βασίλειο.

- Άλλο τμήμα της θεωρίας υποστηρίζει την αντίθετη θέση, αυτήν της «πιθανότητας», κατά την οποία η αρχή της βιώσιμης αναπτύξεως προϋποθέτει την προηγούμενη εκτίμηση της επικινδυνότητας του αποβλήτου μέσω καταλλήλων αναλύσεων¹⁵.

20. Το Corte suprema di Cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) παραπέμπει στη δική του νομολογία όσον αφορά τις τροποποιήσεις που επέφερε ο νόμος 116/2014. Με τη νομολογία αυτή καθιέρωσε την αρχή κατά την οποία, ως προς τα απόβλητα με κατοπτρική καταχώριση, για την ταξινόμησή τους και την απόδοση κωδικού επικίνδυνου ή μη επικίνδυνου αποβλήτου, ο παραγωγός ή ο κάτοχος υποχρεούνται να πραγματοποιούν τις κατάλληλες αναλύσεις βάσει των οποίων μπορεί να διαπιστωθεί η ύπαρξη επικίνδυνων ουσιών και, στην περίπτωση αυτή, η υπέρβαση των ορίων συγκεντρώσεως. Το απόβλητο μπορεί να ταξινομηθεί ως μη επικίνδυνο μόνον όταν διαπιστώνεται συγκεκριμένα ότι δεν περιέχει επικίνδυνες ουσίες ή ότι αυτές δεν υπερβαίνουν τα αντίστοιχα όρια¹⁶.

21. Προς άρση των αμφιβολιών του σχετικά με τους κανόνες της Ένωσης στον τομέα αυτόν, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο τρεις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως, με τα ακόλουθα, κοινά και στις τρεις υποθέσεις, ερωτήματα:

- «1) Στις περιπτώσεις ταξινόμησης των αποβλήτων με κατοπτρικές καταχωρίσεις, έχουν το παράρτημα της αποφάσεως 2014/955 και ο κανονισμός 1357/2014 την έννοια ότι ο παραγωγός αποβλήτου, όταν η σύνθεσή του δεν είναι γνωστή, οφείλει να προβεί προηγουμένως στον χαρακτηρισμό του και εντός ποιων ορίων;
- 2) Πρέπει η αναζήτηση επικίνδυνων ουσιών να γίνεται με βάση προκαθορισμένες ομοιόμορφες μεθόδους;
- 3) Πρέπει η αναζήτηση επικίνδυνων ουσιών να βασίζεται σε ακριβή και αντιπροσωπευτικό έλεγχο που λαμβάνει υπόψη τη σύνθεση του αποβλήτου, εάν είναι ήδη γνωστή ή έχει προσδιοριστεί κατά το στάδιο χαρακτηρισμού, ή, αντιθέτως, μπορεί η αναζήτηση επικίνδυνων ουσιών να πραγματοποιηθεί σύμφωνα με πιθανοτικά κριτήρια, λαμβανομένων υπόψη εκείνων των ουσιών που θα μπορούσαν ευλόγως να υπάρχουν στο απόβλητο;
- 4) Σε περίπτωση αμφιβολίας ή αδυναμίας πιστοποίησης της υπάρξεως ή μη επικίνδυνων ουσιών στο απόβλητο, πρέπει αυτό σε κάθε περίπτωση να ταξινομείται και να αντιμετωπίζεται ως επικίνδυνο απόβλητο κατ' εφαρμογή της αρχής της προφυλάξεως;»

22. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Procuratore generale della Repubblica presso la Corte Suprema di Cassazione (εισαγγελία του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), η Vetreco srl., ο Francesco Rando, η MAD srl., ο Alfonso Verlezza, οι Antonio και Enrico Giuliano, η Κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

23. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 6ης Σεπτεμβρίου 2018, παρατηρήσεις υπέβαλαν οι εκπρόσωποι του F. Rando, της E. Giovi Srl, της Vetreco Srl, της MAD Srl, της Κυβερνήσεως της Ιταλικής Δημοκρατίας και του Procuratore della Repubblica presso il Tribunale di Roma (προϊσταμένου εισαγγελίας πρωτοδικών Ρώμης).

¹⁵ Υπό το πρίσμα αυτό, ο νόμος 116/2014 θα πρέπει να είχε εξαιρετικά αρνητικές επιπτώσεις στους φορείς του κλάδου, τόσο από τεχνικής όσο και από οικονομικής απόψεως. Η απόδειξη της μη επικινδυνότητας του αποβλήτου προϋποθέτει μια *probatio diabolica* που υποχρεώνει τον παραγωγό να ταξινομεί πάντοτε το απόβλητο ως επικίνδυνο. Οι υποστηρικτές της θέσεως αυτής φρονούν ότι ο νόμος αυτός ήταν ασύμβατος με τη νομοθεσία της Ένωσης, ισχυρίζονται δε ότι η πράξη νομοθετικού περιεχομένου 91/2017, η οποία κατήργησε τις εισαχθείσες με τον νόμο 116/2014 διαδικασίες, επιβεβαιώνει τη θέση τους.

¹⁶ Απόφαση 46897, της 3ης Μαΐου 2016, Arduini κ.λπ., Rv. 26812601.

III. Απάντηση επί των προδικαστικών ερωτημάτων

A. Επί του παραδεκτού

24. Η εισαγγελία του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, ο F. Rando και η Vetresco srl. προέβαλαν διάφορα επιχειρήματα υπέρ του απαραδέκτου των προδικαστικών ερωτημάτων.

25. Κατά τον F. Rando, τα εν λόγω ερωτήματα είναι απαράδεκτα διότι εδράζονται στην εφαρμογή του νόμου 116/2014, ο οποίος αποτελεί τεχνικό κανόνα κατά την έννοια του άρθρου 8 της οδηγίας 98/34/ΕΚ¹⁷ και δεν έχει εφαρμογή στους ιδιώτες, παρά μόνον εφόσον κοινοποιηθεί στην Επιτροπή.

26. Δεν συμμερίζομαι την ένσταση αυτή. Η περιλαμβανόμενη στον νόμο 116/2014 ιταλική διάταξη σχετικά με την ταξινόμηση των αποβλήτων με κατοπτρικές καταχωρίσεις θεσπίστηκε με σκοπό την εκτέλεση και την εφαρμογή της νομοθεσίας της Ένωσης σχετικά με την ταξινόμηση των αποβλήτων. Ανεξαρτήτως του εάν ο νόμος αυτός αποτελεί τεχνικό κανόνα κατά την έννοια της οδηγίας 98/34, τα άρθρα 8, παράγραφος 1, και 10, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής απαλλάσσουν τις θεσπιζόμενες προς εκτέλεση κανόνων εναρμονίσεως της Ένωσης τεχνικής φύσεως εθνικές κανονιστικές διατάξεις από την υποχρέωση κοινοποιήσεως στην Επιτροπή. Εν πάση περιπτώσει, το ερώτημα περί του εάν ο ιταλικός νόμος αποτελεί τεχνικό κανόνα θα έρχετο επί της ουσίας απαντήσεως, η οποία δεν μπορεί να δοθεί κατά το στάδιο εξετάσεως του παραδεκτού των προδικαστικών ερωτημάτων.

27. Οι λοιπές ενστάσεις αφορούν την (ανεπαρκή, σύμφωνα με όσους τις προέβαλαν) περιγραφή του πραγματικού και νομικού πλαισίου των διαφορών:

- Κατά τον F. Rando, η διάταξη περί παραπομπής (C-489/17) δεν αναφέρει ότι αυτός ήταν υπεύθυνος για την αποστολή αποβλήτων σε ορισμένους χώρους υγειονομικής ταφής, ενώ δεν υφίσταται κανένα ερώτημα σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 1999/31/ΕΚ ή της αποφάσεως 2003/33/ΕΚ¹⁸. Το αιτούν δικαστήριο ουδόλως αναφέρθηκε, ως στοιχεία του πραγματικού, στις προσκομισθείσες από αυτόν χημικές αναλύσεις, σύμφωνα τις οποίες συγκεκριμένο εργαστήριο είχε κατατάξει τα απόβλητα στον κωδικό ΕΚΑ 19 12 12 (κατοπτρική καταχώριση μη επικίνδυνου αποβλήτου).
- Η Vetresco srl υποστηρίζει ότι τα προδικαστικά ερωτήματα δεν είναι αναγκαία, καθόσον το αιτούν δικαστήριο διαθέτει νομολογία σχετικά με τα κριτήρια που εφαρμόζονται όσον αφορά την ταξινόμηση αποβλήτων με κατοπτρικές καταχωρίσεις. Το αιτούν δικαστήριο όφειλε, επομένως, κατά την άποψή της, να περιοριστεί στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και να εφαρμόσει τη νομολογία του, χωρίς να απαιτείται να απευθυνθεί στο Δικαστήριο.
- Σύμφωνα με την εισαγγελία του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, τα υποβληθέντα ερωτήματα δεν προσδιορίζουν επακριβώς τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης των οποίων ζητείται η ερμηνεία, καθόσον μόνο στο πρώτο εξ αυτών υφίσταται γενική αναφορά στην απόφαση 2014/995 και τον κανονισμό 1357/2014. Επιπλέον, δεν πληρούν τις απαιτήσεις αυτάρκειας, καθόσον δεν είναι αυτοτελώς κατανοητά, χωρίς ανάγκη προσφυγής στο σκεπτικό της υποβολής τους. Στη

¹⁷ Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1998, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και κανονισμών (ΕΕ 1998, L 204, σ. 37). Από τις 6 Οκτωβρίου 2015, η οδηγία αυτή κωδικοποιήθηκε και αντικαταστάθηκε από την οδηγία (ΕΕ) 2015/1535 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προδιαγραφών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών (ΕΕ 2015, L 241, σ. 1).

¹⁸ Οδηγία του Συμβουλίου, της 26ης Απριλίου 1999, περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων (ΕΕ 1999, L 182, σ. 1), και απόφαση του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 2002, για τον καθορισμό κριτηρίων και διαδικασιών αποδοχής των αποβλήτων στους χώρους υγειονομικής ταφής σύμφωνα με το άρθρο 16 και το παράρτημα II της οδηγίας 1999/31/ΕΚ (ΕΕ 2003, L 11, σ. 27).

διάταξη περί παραπομπής δεν εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά που έλαβαν χώρα κατά τα έτη 2013, 2014 και 2015, το δε αιτούν δικαστήριο εκθέτει απλώς και μόνον τις αμφιβολίες του σχετικά με την ερμηνεία όρου του παραρτήματος II, σημείο 2, της απόφασης 2014/955.

28. Καμία από τις ενστάσεις αυτές δεν είναι, κατά την άποψή μου, επαρκής για την απόρριψη των τριών προδικαστικών παραπομπών ως απαραδέκτων. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως επιβεβαιώσει με τη νομολογία του ότι η άρνησή του να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος υποβληθέντος από εθνικό δικαστήριο είναι δυνατή μόνον εάν προκύπτει προδήλως ότι η αιτούμενη ερμηνεία ή εκτίμηση του κύρους κανόνα του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το ζήτημα είναι υποθετικής φύσεως ή επίσης όταν δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία τα οποία είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα¹⁹.

29. Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο, και όχι στους παρισταμένους ενώπιόν του διαδίκους, να υποβάλει στο Δικαστήριο ερωτήματα σχετικά με τυχόν ερμηνευτικές αμφιβολίες του. Δύναται, επομένως, στο πλαίσιο της διαφοράς του F. Rando, να μη θέσει ερωτήματα ως προς την οδηγία 1999/31 και την απόφαση 2003/33 εάν δεν το θεωρεί αναγκαίο. Δύναται, επιπλέον, να υποβάλει άλλα ερωτήματα εφόσον εκτιμά ότι η προηγούμενη νομολογία του ενδέχεται να αποκλίνει αυτής που πρόκειται να απορρέσει από την απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα ή να έρχεται σε αντίθεση με αυτήν. Εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο δύναται ελεύθερα να παραπέμπει σε κανόνες του δικαίου της Ένωσης διαφορετικούς από τους μνημονευόμενους στη διάταξη περί παραπομπής, οσάκις το κρίνει σκόπιμο προκειμένου να απαντήσει στα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα.

30. Τα ερωτήματα στην υπό κρίση υπόθεση παρουσιάζουν αδιαμφισβήτητη σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς, η δε ανάγκη ερμηνείας των κανόνων της Ένωσης απορρέει από τις διευκρινίσεις που παρέσχε το εθνικό δικαστήριο. Επιπλέον, στις διατάξεις του περιλαμβάνεται, κατά το ουσιώδες μέρος της, το πραγματικό και νομικό πλαίσιο της εκκρεμούσης ποινικής δίκης, καθώς και μια αρκούντως πλήρης περιγραφή των εφαρμοστέων ιταλικών κανόνων. Είναι αληθές ότι στην περιγραφή των πραγματικών περιστατικών θα μπορούσαν να είχαν περιληφθεί πρόσθετες πληροφορίες ως προς τα είδη αποβλήτων και τις διενεργηθείσες αναλύσεις. Ωστόσο, τίποτε δεν εμπόδιζε τους διαδίκους να υποβάλουν παρατηρήσεις, φρονώ δε ότι το Δικαστήριο έχει στη διάθεσή του επαρκή στοιχεία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο.

31. Εν συνόψει, οι προϋποθέσεις του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου πληρούνται.

B. Επί της ουσίας

32. Η ταξινόμηση των αποβλήτων είναι καίριας σημασίας καθ' όλα τα στάδια υπάρξεώς τους, από την παραγωγή έως την τελική επεξεργασία. Καθορίζει τόσο τις αποφάσεις σχετικά με τη διαχείρισή τους, όσο και την πρακτική σκοπιμότητα και την οικονομική βιωσιμότητα της συλλογής τους, την επιλογή μεταξύ ανακυκλώσεως ή διαθέσεως και, κατά περίπτωση, τη μέθοδο ανακυκλώσεως.

33. Η αντιμετώπιση ενός αποβλήτου ως επικίνδυνου επάγεται σημαντικές έννομες συνέπειες²⁰, καθόσον η οδηγία 2008/98 επιβάλλει ιδιαιτέρως αυστηρούς όρους ως προς τη διαχείρισή του. Μεταξύ άλλων, απαιτεί την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με την παρακολούθησή του, σύμφωνα με το θεσπισθέν από το κράτος μέλος σύστημα (άρθρο 17)· απαγορεύει τις αναμειξεις (άρθρο 18)·

¹⁹ Παραδείγματος χάριν, αποφάσεις της 16ης Ιουνίου 2015, Gauweiler κ.λπ. (C-62/14, EU:C:2015:400, σκέψεις 24 και 25), της 4ης Μαΐου 2016, Pillox 38 (C-477/14, EU:C:2016:324, σκέψεις 15 και 16), της 5ης Ιουλίου 2016, Ognyanov (C-614/14, EU:C:2016:514, σκέψη 19), της 15ης Νοεμβρίου 2016, Ullens de Schooten (C-268/15, EU:C:2016:874, σκέψη 54), και της 28ης Μαρτίου 2017, Rosneft (C-72/15, EU:C:2017:236, σκέψεις 50 και 155).

²⁰ Βλ., συναφώς, τη συστηματική ανάλυση του De Saeleer, N., *Droit des déchets de l'UE. De l'élimination à l'économie circulaire*, Bruylant, Βρυξέλλες, 2016, σ. 253 και 254.

επιβάλλει συγκεκριμένες υποχρεώσεις όσον αφορά την επισήμανση και τη συσκευασία (άρθρο 19)· και ορίζει ότι τα επικίνδυνα απόβλητα δύνανται να υποβάλλονται σε επεξεργασία μόνο σε ειδικώς καθορισμένες εγκαταστάσεις οι οποίες έχουν λάβει σχετική άδεια (σύμφωνα με τα άρθρα της 23 έως 25)²¹.

34. Με τα τρία πρώτα προδικαστικά ερωτήματά του, τα οποία μπορούν να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τον τρόπο με τον οποίον η οδηγία 2008/98 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον κανονισμό 1357/2014) και η απόφαση 2000/532 (όπως έχει τροποποιηθεί με την απόφαση 2014/955) ρυθμίζουν τα της διαδικασίας ταξινόμησης των αποβλήτων τα οποία μπορούν να αντιστοιχιστούν σε κατοπτρικές καταχωρίσεις. Με το τέταρτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν η αρχή της προφυλάξεως απαιτεί, σε περίπτωση αμφιβολιών ή αδυναμίας πιστοποίησης της υπάρξεως επικίνδυνων ουσιών στο απόβλητο, την αντιστοίχισή του σε κατοπτρική καταχώριση επικίνδυνου αποβλήτου.

35. Τα ερωτήματα αποκτούν το πλήρες νόημά τους εάν ληφθούν υπόψη όσα διημείφθησαν κατά τις διαδικασίες ενώπιον του πρωτοδικείου:

- Κατά την εισαγγελική αρχή, υπεύθυνος για την ταξινόμηση του αποβλήτου, κατόπιν εξαντλητικών αναλύσεων, είναι ο παραγωγός ή κάτοχός του, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της προφυλάξεως. Επικαλείται τις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες αρχές και τα εθνικά τεχνικά εγχειρίδια προς επίρρωση του ότι η θεσπισθείσα από την ιταλική νομοθεσία μεθοδολογία συνιστά τεχνικό συμπλήρωμα στην απόφαση 2014/955 και τον κανονισμό 1357/2014.
- Σύμφωνα με τους κατηγορουμένους, η δίωξη και οι κατηγορίες που τους αποδίδονται εδράζονται σε ένα τεκμήριο επικινδυνότητας των αποβλήτων με κατοπτρική καταχώριση, αντίθετο προς το πνεύμα του νόμου και μη δυνάμενο να ανατραπεί στη συγκεκριμένη περίπτωση. Κατά την κρίση τους, δεν υφίσταται κάποια κατάλληλη μέθοδος για την ανίχνευση όλων, ή σχεδόν όλων, των συστατικών που περιέχονται σε ένα απόβλητο και, ως εκ τούτου, η ταξινόμηση στην οποία προέβησαν, κατόπιν αναλύσεως δειγμάτων, είναι ορθή. Επιπλέον, από 1ης Ιουνίου 2015, εφαρμογή έχουν η απόφαση 2014/955 και ο κανονισμός 1357/2014, που πρέπει να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι οι αναλύσεις επικινδυνότητας πρέπει να αναφέρονται αποκλειστικά και μόνο στις «συναφείς ουσίες με βάση τη διαδικασία παραγωγής»²².

1. Πρώτο, δεύτερο και τρίτο προδικαστικό ερώτημα

36. Σύμφωνα με τα στοιχεία της δικογραφίας και τις γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις των διαδίκων, οι διαφορές αφορούν αποκλειστικώς και μόνον τα απόβλητα που προκύπτουν από μηχανική-βιολογική επεξεργασία αστικών αποβλήτων²³, ως προς τα οποία υφίστανται αμφιβολίες σχετικά με την επικινδυνότητά τους και τα οποία μπορούν, για τον λόγο αυτόν, να αντιστοιχιστούν

21 Επιπλέον, η απόρριψή τους μπορεί να πραγματοποιείται μόνο σε χώρους υγειονομικής ταφής επικίνδυνων αποβλήτων, τηρουμένων ορισμένων προϋποθέσεων (άρθρα 6 και 11 της οδηγίας 1999/31), η δε μεταφορά τους μεταξύ κρατών μελών υπόκειται σε γνωστοποίηση και άδεια. Η εξαγωγή ή εισαγωγή τους απαγορεύονται ή τελούν υπό αυστηρούς ελέγχους, σύμφωνα με τις διατάξεις του κανονισμού (ΕΚ) 1013/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 2006, για τις μεταφορές αποβλήτων (ΕΕ 2006, L 190 σ. 1).

22 Παραπέμπουν σε έκθεση της Regione Lazio (περιφέρειας του Lazio, Ιταλία) η οποία συνετάχθη επ' αφορμή της κατασχέσεως και προσκομίσθηκε από την υπεράσπιση, καθώς και σε σημείωμα του αρμόδιου υπουργείου, της 26ης Ιανουαρίου 2017, με το οποίο επιβεβαιώνεται «η εφαρμογή των διατάξεων της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την 1η Ιουνίου 2015». Αμφισβητούν, επιπλέον, την κατηγορία που τους αποδίδει η εισαγγελία επί τη βάση της πράξεως νομοθετικού περιεχομένου 91/2017, η οποία, μεταξύ άλλων, καταργεί τις εθνικές διατάξεις σχετικά με τις έρευνες που πρέπει να διενεργούνται για την ταξινόμηση των αποβλήτων.

23 Τα μικτά αστικά απόβλητα αποτελούν, ασφαλώς, απόβλητα για τους σκοπούς της οδηγίας 2008/98. Στην απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2013, Ragn-Sells (C-292/12, EU:C:2013:820, σκέψη 56), επισημαίνεται ότι, σε σχέση με τα μικτά αστικά απόβλητα, το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1013/2006, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψεως 20 του κανονισμού αυτού και του άρθρου 16 της οδηγίας 2008/98, επιτρέπει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν μέτρα γενικής εφαρμογής που να περιορίζουν τις μεταφορές των εν λόγω αποβλήτων μεταξύ κρατών μελών, υπό τη μορφή γενικών ή ειδικών απαγορεύσεων στις μεταφορές, με σκοπό την εφαρμογή των αρχών της εγγύτητας, της κατά προτεραιότητα αξιοποίησης (ανακτήσεως) και της αυτάρκειας σύμφωνα με την οδηγία 2008/98.

σε κατοπτρικές καταχωρίσεις. Εάν σε αυτά υπάρχουν επικίνδυνες ουσίες ή ουσίες με ενδείξεις επικινδυνότητας, θα αντιστοιχιστούν στην κατοπτρική καταχώριση επικίνδυνου αποβλήτου 19 12 11*, ενώ εάν δεν συγκεντρώνουν τις ενδείξεις αυτές επικινδυνότητας, θα αντιστοιχιστούν στην κατοπτρική καταχώριση μη επικίνδυνου αποβλήτου 19 12 12²⁴.

37. Πρέπει να καταστεί σαφές ότι το αιτούν δικαστήριο δεν διατυπώνει τα ερωτήματά του σε σχέση με την ταξινόμηση των μικτών αστικών αποβλήτων, τα οποία, δυνάμει του άρθρου 20 της οδηγίας 2008/98, απολαύουν τεκμηρίου μη επικινδυνότητας, και, ως εκ τούτου, απαλλάσσονται της εφαρμογής των βασικών περιορισμών που ισχύουν για τα επικίνδυνα απόβλητα²⁵.

38. Οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου περιορίζονται, επομένως, στην ταξινόμηση των αποβλήτων που προκύπτουν από τη μηχανική επεξεργασία αστικών αποβλήτων, τα οποία δεν πρέπει να συγχέονται με τα μικτά αστικά απόβλητα που καταλήγουν στους χώρους υγειονομικής ταφής. Η διαφορά αυτή επάγεται, κατά την άποψή μου, δύο συνέπειες:

- Τη μη εφαρμογή των κανόνων σχετικά με την υγειονομική ταφή αποβλήτων και την αποδοχή αποβλήτων στους χώρους υγειονομικής ταφής σε εκείνα τα απόβλητα που προκύπτουν από τη μηχανική επεξεργασία αστικών αποβλήτων²⁶.
- Το τεκμήριο μη επικινδυνότητας των μικτών αστικών αποβλήτων δεν ισχύει αναλογικά όσον αφορά τα απόβλητα που προκύπτουν από τη μηχανική επεξεργασία των πρώτων. Το προκύπτον από τη μηχανική αυτή επεξεργασία απόβλητο ενδέχεται να περιέχει ουσίες με ενδείξεις επικινδυνότητας, εκ του λόγου απλώς και μόνον ότι στα μικτά αστικά απόβλητα έχουν εκ παραδρομής περιληφθεί προϊόντα όπως μπαταρίες, φυσιγγια μελάνης εκτυπωτή ή οποιοδήποτε άλλο είδος απορριμμάτων με επικίνδυνες ουσίες.

39. Η ανάλυσή μου, επομένως, θα περιοριστεί στα απόβλητα ως προς τα οποία υφίστανται αμφιβολίες σχετικά με την επικινδυνότητά τους και που, για τον λόγο αυτόν, μπορούν να αντιστοιχιστούν σε κατοπτρική καταχώριση· συγκεκριμένα, σε αυτά που προκύπτουν από τη βιολογική-μηχανική επεξεργασία αστικών αποβλήτων, επίμαχα στις διαφορές των κύριων δικών.

40. Το άρθρο 3 της οδηγίας 2008/98 ορίζει ως «απόβλητα» «κάθε ουσία ή αντικείμενο το οποίο ο κάτοχός του απορρίπτει ή προτίθεται ή υποχρεούται να απορρίψει», και ως «επικίνδυνα απόβλητα», αυτά που εμφανίζουν μια ή περισσότερες από τις απαριθμούμενες στο παράρτημα III της οδηγίας 2008/98 επικίνδυνες ιδιότητες, οι οποίες έχουν προσαρμοστεί στην επιστημονική πρόοδο μέσω του κανονισμού 1357/2014, ισχύοντος από 1ης Ιουνίου 2015²⁷.

24 Κωδικός 19 12 11* αντιστοιχών σε «άλλα απόβλητα (περιλαμβανομένων μειγμάτων υλικών) από τη μηχανική κατεργασία αποβλήτων που περιέχουν επικίνδυνες ουσίες» ή κωδικός 19 12 12 αντιστοιχών σε «άλλα απόβλητα (συμπεριλαμβανομένων των μειγμάτων υλικών) από τη μηχανική κατεργασία αποβλήτων, εκτός εκείνων που αναφέρονται στο 19 12 11».

25 Κατά το άρθρο 20, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2008/98, «[τ]α άρθρα 17, 18, 19 και 35 δεν εφαρμόζονται στα αναμεμιγμένα απόβλητα που παράγονται από νοικοκυριά».

26 Η οδηγία 1999/31, περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων, διέπει τη διαχείριση, τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση αδειών, την παύση λειτουργίας και τη μετέπειτα διαχείριση των χώρων υγειονομικής ταφής. Η απόφαση 2003/33 θεσπίζει τα κριτήρια αποδοχής αποβλήτων στις διάφορες κατηγορίες χώρων υγειονομικής ταφής, με αποτέλεσμα η σύμφωνα με τον ΕΚΑ ταξινόμηση αποβλήτου ως επικίνδυνου ή ως μη επικίνδυνου να είναι κρίσιμη. Ωστόσο, η ταξινόμηση αυτή είναι διαφορετική και δεν πρέπει να συγχέεται με την αξιολόγηση των αποβλήτων προκειμένου να προσδιοριστεί η συμμόρφωσή τους προς τα κριτήρια αποδοχής των αποβλήτων, όπως προβλέπεται στο παράρτημα II της οδηγίας 1999/31 και στην απόφαση 2003/33. Για τον λόγο αυτόν, οι αναλύσεις που πραγματοποιούνται με βάση τα κριτήρια αποδοχής αποβλήτων συνήθως δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ταξινόμηση των αποβλήτων σύμφωνα με τον ΕΚΑ. Βλ. συναφώς την ανακοίνωση της Επιτροπής, της 9ης Απριλίου 2018, σχετικά με την τεχνική καθοδήγηση για την ταξινόμηση των αποβλήτων (ΕΕ 2018, C 124, σ. 1, σημείο 2.1.4).

27 Μεταγενέστερα, επήλθε και άλλη προσαρμογή μέσω του κανονισμού (ΕΕ) 2017/997 του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2017, για την τροποποίηση του παραρτήματος III της οδηγίας 2008/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την επικίνδυνη ιδιότητα ΗΡ 14 «οικοτοξικό» (ΕΕ 2017, L 150, σ. 1). Ο κανονισμός αυτός έχει εφαρμογή από την 5η Ιουλίου 2018 και, ως εκ τούτου, δεν ασκεί, για λόγους διαχρονικού δικαίου, επιρροή στις υπό κρίση υποθέσεις.

41. Οι δυσκολίες κατά την ταξινόμηση των αποβλήτων και τον χαρακτηρισμό τους ως επικίνδυνων εξηγεί τον λόγο για τον οποίον ο νομοθέτης της Ένωσης κατήρτισε κατάλογο αποβλήτων, με σκοπό να διευκολύνει τις αποφάσεις των παραγωγών και των κατόχων αυτού τους είδους εμπορεύματος.

42. Το άρθρο 7 της οδηγίας 2008/98 προβλέπει στην παράγραφο του 1 ότι ο εν λόγω κατάλογος περιλαμβάνει τα επικίνδυνα απόβλητα και λαμβάνει υπόψη την προέλευση και τη σύνθεσή τους καθώς και, εφόσον απαιτείται, τις οριακές τιμές συγκεντρώσεως επικίνδυνων ουσιών. Επιπλέον, επισημαίνει ότι ο κατάλογος είναι, κατ' αρχήν²⁸, δεσμευτικός όσον αφορά τον προσδιορισμό των αποβλήτων που πρέπει να θεωρούνται επικίνδυνα. Ο κατάλογος, επομένως, είναι υποχρεωτικός για τα κράτη μέλη, όχι, όμως, οριστικός ή απόλυτος, καθόσον η εναρμόνιση στην οποία προβαίνει η οδηγία 2008/98 δεν είναι εξαντλητική²⁹.

43. Ο ΕΚΑ, καταρτισθείς με την απόφαση 2000/532³⁰, αναθεωρήθηκε, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/98, με την απόφαση 2014/955³¹, προκειμένου να προσαρμοστεί στην επιστημονική πρόοδο και να ευθυγραμμιστεί με τις νομοθετικές εξελίξεις στον τομέα των χημικών προϊόντων³².

44. Η ταξινόμηση σύμφωνα με τον ΕΚΑ έχει την έννοια ότι σε κάθε απόβλητο αποδίδεται ένας εξαψήφιος αριθμός, με την ονομασία «ευρωπαϊκός κωδικός αποβλήτων»³³, εκ του οποίου συνάγεται εάν το οικείο απόβλητο είναι επικίνδυνο ή όχι. Συναφώς, ο ΕΚΑ αναγνωρίζει τρία είδη καταχωρίσεων:

- «Απόλυτη καταχώριση επικίνδυνων αποβλήτων (AH)»: τα απόβλητα που αντιστοιχίζονται στις καταχωρίσεις αυτές [επισημασμένες με αστερίσκο (*)] είναι επικίνδυνα χωρίς περαιτέρω αξιολόγηση.
- «Απόλυτη καταχώριση μη επικίνδυνων αποβλήτων (ANH)»: τα απόβλητα που αντιστοιχίζονται στις καταχωρίσεις αυτές θα πρέπει να ταξινομούνται ως μη επικίνδυνα χωρίς περαιτέρω αξιολόγηση.

28 Κατά τις παραγράφους 2 και 3 του ίδιου άρθρου 7, τα κράτη μέλη δύνανται να αποχαρακτηρίσουν τα επικίνδυνα απόβλητα, ή να χαρακτηρίσουν ως επικίνδυνα μη επικίνδυνα απόβλητα, εφόσον διαθέτουν στοιχεία που αποδεικνύουν ότι τα απόβλητα αυτά περιέχουν ή όχι επικίνδυνες ουσίες, ενημερώνοντας σχετικά την Επιτροπή ώστε να είναι δυνατή η κατά περίπτωση προσαρμογή του καταλόγου. Επί του περιθωρίου ελιγμού των κρατών μελών απεφάνθη το Δικαστήριο με την απόφαση της 29ης Απριλίου 2004, Επιτροπή κατά Αυστρίας (C-194/01, EU:C:2004:248, σκέψεις 66 έως 71).

29 Ως προς την οδηγία 2008/98 ισχύει αναλογικώς η νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία η οδηγία 91/689 δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένων, εντός του πλαισίου των αρμοδιοτήτων τους, των δικαιοδοτικών αρχών, να χαρακτηρίζουν ως επικίνδυνα ορισμένα απόβλητα μη περιλαμβανόμενα στον κατάλογο επικινδύνων αποβλήτων που έχει καταρτιστεί με την απόφαση 94/904 και να θεσπίζουν κατά τον τρόπο αυτό μέτρα ενισχυμένης προστασίας για να απαγορεύουν την εγκατάλειψη, την απόρριψη και την ανεξέλεγκτη διάθεση τέτοιων αποβλήτων (απόφαση της 22ας Ιουνίου 2000, Fornasar κ.λπ., C-318/98, EU:C:2000:337, σκέψη 51).

30 Η οδηγία 2008/98 και η απόφαση 2000/532 αποτελούν ενιαίο σύνολο και πρέπει να ερμηνεύονται από κοινού όσον αφορά τον ορισμό και το νομικό καθεστώς των επικίνδυνων αποβλήτων. Βλ. Van Calster, G., *EU Waste Law*, Oxford University Press, 2η έκδ., 2015, σ. 86.

31 Στον βαθμό κατά τον οποίον περιλαμβάνεται σε απόφαση της Ένωσης, ο ΕΚΑ είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του, απευθύνεται στα κράτη μέλη και δεν χρήζει ενσωματώσεως στο εθνικό δίκαιο.

32 Κανονισμός (ΕΚ) 1907/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, για την καταχώριση, την αξιολόγηση, την αδειοδότηση και τους περιορισμούς των χημικών προϊόντων (REACH) και για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Χημικών Προϊόντων καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/45/ΕΚ και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 793/93 του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) 1488/94 της Επιτροπής καθώς και της οδηγίας 76/769/ΕΟΚ του Συμβουλίου και των οδηγιών της Επιτροπής 91/155/ΕΟΚ, 93/67/ΕΟΚ, 93/105/ΕΚ και 2000/21/ΕΚ (ΕΕ 2006, L 396, σ. 1).

33 Ο ΕΚΑ αποτελείται από είκοσι κεφάλαια (διψήφιοι κωδικοί, οι οποίοι αναφέρονται στην κατηγορία προελεύσεως), υποδιαιρούμενα με τη σειρά τους σε υποκεφάλαια (τετραψήφιοι κωδικοί, οι οποίοι προσδιορίζουν τον τομέα δραστηριότητας, τη διαδικασία ή τους κατόχους που παράγουν το απόβλητο) και πεδία (εξαψήφιοι κωδικοί, οι οποίοι δηλώνουν το απόβλητο). Παραδείγματος χάριν, ο κωδικός 19 12 11* αποτελεί κατοπτρική καταχώριση επικίνδυνου αποβλήτου (ΜΗ), αναλυόμενη ως εξής: 19 (Απόβλητα από τις μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων, τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας υγρών αποβλήτων εκτός σημείου παραγωγής και προετοιμασίας ύδατος προοριζόμενου για κατανάλωση από τον άνθρωπο και ύδατος για βιομηχανική χρήση)· 12 [απόβλητα από τη μηχανική κατεργασία αποβλήτων (π.χ. διαλογή, σύνθλιψη, συμπαγοποίηση, κοκκοποίηση) μη προδιαγραφόμενα άλλως]· 11* άλλα απόβλητα (περιλαμβανομένων μειγμάτων υλικών) από τη μηχανική κατεργασία αποβλήτων που περιέχουν επικίνδυνες ουσίες. Οσάκις τα τελευταία δύο ψηφία ποικίλουν πρόκειται για ΜΝΗ: 19 12 12 άλλα απόβλητα (συμπεριλαμβανομένων των μειγμάτων υλικών) από τη μηχανική κατεργασία αποβλήτων, εκτός εκείνων που αναφέρονται στο 19 12 11].

- «Κατοπτρική καταχώριση»: οσάκις τα απόβλητα δεν αντιστοιχίζονται σε απόλυτη καταχώριση, μπορεί, κατ' αρχήν, να αντιστοιχιστεί σε αυτά καταχώριση ΑΗ ή καταχώριση ΑΝΗ αναλόγως της συγκεκριμένης περιπτώσεως και της συνθέσεώς τους. Με άλλα λόγια, ως κατοπτρικές καταχωρίσεις μπορούν να οριστούν δύο ή περισσότερες σχετιζόμενες καταχωρίσεις, η μία εκ των οποίων αφορά επικίνδυνο απόβλητο και η άλλη μη επικίνδυνο απόβλητο, κατά τρόπο ώστε να υφίστανται κατοπτρικές καταχωρίσεις επικίνδυνων αποβλήτων (ΜΗ) [επισημασμένες με αστερίσκο (*)] και κατοπτρικές καταχωρίσεις μη επικίνδυνων αποβλήτων (ΜΝΗ).

45. Οσάκις η σύνθεση του αποβλήτου είναι γνωστή, ο παραγωγός το αντιστοιχίζει, σύμφωνα με τον ΕΚΑ, σε καταχώριση ΑΗ ή σε καταχώριση ΑΝΗ. Η διαδικασία ταξινομήσεως είναι, ωστόσο, πιο σύνθετη οσάκις πρόκειται για απόβλητα δυνάμενα να αντιστοιχιστούν σε κατοπτρικές καταχωρίσεις, διότι ο παραγωγός ή ο κάτοχός τους οφείλουν να λάβουν συμπληρωματικά μέτρα αξιολογήσεως προκειμένου τα απόβλητα αυτά να αντιστοιχιστούν, εν τέλει, σε καταχώριση ΜΗ ή σε καταχώριση ΜΝΗ. Αυτή είναι η περίπτωση της οποίας έχει επιληφθεί το αιτούν δικαστήριο.

46. Πράγματι, το Corte Suprema de Cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) οφείλει να εφαρμόσει, όπως το ίδιο αναφέρει, τα σημεία 4, 5 και 6 του παραρτήματος D του τετάρτου μέρους του νομοθετικού διατάγματος 152/2006, όπως έχει τροποποιηθεί με τον νόμο 116/2014, με τα οποία θεσπίστηκε η διαδικασία καθορισμού, στην Ιταλία, της επικινδυνότητας των αποβλήτων που μπορούν να ταξινομηθούν με κατοπτρικές καταχωρίσεις. Η διαδικασία διαπιστώσεως της επικινδυνότητας του αποβλήτου περιλαμβάνει τρία στάδια (κατά χρονολογική σειρά):

- τον προσδιορισμό των ενώσεων που περιέχονται στο απόβλητο, μέσω του πληροφοριακού δελτίου του παραγωγού, της γνώσεως της χημικής διαδικασίας, της δειγματοληψίας και της αναλύσεως του αποβλήτου·
- τον καθορισμό της επικινδυνότητας των ενώσεων αυτών βάσει της ευρωπαϊκής νομοθεσίας περί επισημάνσεως επικίνδυνων ουσιών και παρασκευασμάτων, των ευρωπαϊκών και διεθνών πηγών πληροφορήσεως και του δελτίου δεδομένων ασφαλείας των προϊόντων από τα οποία προέρχεται το απόβλητο· και
- τη διαπίστωση περί του εάν οι συγκεντρώσεις των ενώσεων που περιέχονται στο απόβλητο το καθιστούν επικίνδυνο, κατόπιν συγκρίσεως των συγκεντρώσεων που έχουν εντοπιστεί στο πλαίσιο της χημικής αναλύσεως και του ανωτάτου ορίου των συγκεκριμένων φράσεων κινδύνου των συστατικών ή κατόπιν πραγματοποίησεως δοκιμών προκειμένου να εξακριβωθεί εάν το απόβλητο εμφανίζει επικίνδυνες ιδιότητες.

47. Η νομοθεσία αυτή προέβλεπε, επιπλέον, ότι εάν οι χημικές αναλύσεις δεν καθιστούσαν δυνατό τον εντοπισμό όλων των συγκεκριμένων συστατικών του αποβλήτου, για τον προσδιορισμό των ιδιοτήτων που καθιστούν το απόβλητο επικίνδυνο θα έπρεπε, σύμφωνα με την αρχή της προφυλάξεως, να ληφθούν υπόψη τα πλέον βλαπτικά συστατικά. Σε περίπτωση που η διαδικασία δεν ακολουθηθεί ή δεν επιτρέψει τον προσδιορισμό των συστατικών του αποβλήτου ή των ιδιοτήτων που το καθιστούν επικίνδυνο, το απόβλητο θα πρέπει να ταξινομηθεί ως επικίνδυνο, ήτοι να ταξινομηθεί με κατοπτρική καταχώριση επικίνδυνου αποβλήτου (ΜΗ) [με αστερίσκο (*)].

48. Εν συνόψει, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, εάν εθνική ρύθμιση του περιεχομένου αυτού είναι συμβατή με την οδηγία 2008/98 και την απόφαση 2000/532, όπως αυτές έχουν μεταρρυθμιστεί με τον κανονισμό 1357/2014 και την απόφαση 2014/955, αντιστοίχως.

49. Κατά την άποψή μου, η ιταλική νομοθεσία συνάδει, κατ' αρχήν, με το δίκαιο της Ένωσης για τους λόγους που ευθύς αμέσως εκθέτω.

50. Κατά το άρθρο 3, σημείο 2, της οδηγίας 2008/98, η αξιολόγηση της επικινδυνότητας προϋποθέτει, καταρχάς, γνώση της συνθέσεως του αποβλήτου, προκειμένου να εντοπιστούν οι επικίνδυνες ουσίες που αυτό περιέχει και που μπορούν να του προσδώσουν μια ή περισσότερες από τις δεκαπέντε επικίνδυνες ιδιότητες (HP 1 έως HP 15) του παραρτήματος III. Οσάκις η σύνθεση του αποβλήτου δεν είναι γνωστή, εναπόκειται στον παραγωγό ή τον κάτοχο του αποβλήτου να προβεί στους αναγκαίους ελέγχους.

51. Κατά τη διερεύνηση της συνθέσεως του αποβλήτου, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι ο ΕΚΑ προβαίνει σε ταξινόμηση των αποβλήτων αναλόγως της πηγής που τα δημιουργεί (της συγκεκριμένης διαδικασίας ή της δραστηριότητας κατά την οποία δημιουργούνται) και του «τύπου αποβλήτου» (ή τύπων, σε περίπτωση αναμείξεως). Οι έρευνες για τον καθορισμό της συνθέσεως του αποβλήτου πρέπει να καθιστούν δυνατή την ταυτοποίηση της πηγής και/ή του τύπου του αποβλήτου, διευκολύνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την αντιστοίχισή του σε μια από τις καταχωρίσεις του ΕΚΑ.

52. Υφίστανται διάφορες μέθοδοι βάσει των οποίων ο παραγωγός ή ο κάτοχος του αποβλήτου θα μπορούσαν να συγκεντρώσουν πληροφορίες ως προς τη σύνθεσή του, τις επικίνδυνες ουσίες που περιέχει και τις ενδεχόμενες επικίνδυνες ιδιότητές του. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται³⁴:

- πληροφορίες για τη διαδικασία παρασκευής και τη χημική διαδικασία που παράγει το απόβλητο και τις σχετικές ουσίες εισροής και τα ενδιάμεσα προϊόντα, συμπεριλαμβανομένης της γνώμης εμπειρογνομόνων. Χρήσιμες πηγές μπορεί να είναι τα έγγραφα ΒΔΤ³⁵, τα εγχειρίδια βιομηχανικών μεθόδων, οι περιγραφές διεργασιών και οι κατάλογοι υλικών εισροής που εκδίδει ο παραγωγός·
- πληροφορίες από τον αρχικό παραγωγό της ουσίας ή του αντικειμένου, προτού αυτό καταστεί απόβλητο. Οι πληροφορίες αυτές μπορεί να περιέχονται στα δελτία δεδομένων ασφαλείας (ΔΔΑ), στις ετικέτες ή στα δελτία προϊόντων·
- βάσεις δεδομένων αναλύσεων αποβλήτων σε επίπεδο κρατών μελών· και
- δειγματοληψία και χημική ανάλυση του αποβλήτου

53. Αφ' ης στιγμής ο παραγωγός συγκεντρώσει πληροφορίες σχετικά με τη σύνθεση του αποβλήτου, πρέπει να διαπιστώσει εάν αυτό αποτελεί ουσία θεωρούμενη επικίνδυνη (θα πρόκειται για τη μη συνήθη περίπτωση) ή εάν περιέχει ουσίες με επικίνδυνες ιδιότητες (πρόκειται για τη συνήθη περίπτωση, η οποία συντρέχει και στις υπό κρίση υποθέσεις). Η ταξινόμηση των ουσιών πραγματοποιείται σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) 1272/2008³⁶, ενώ η παρουσία επικίνδυνων ουσιών στα απόβλητα αξιολογείται συμφώνως προς το παράρτημα III της οδηγίας 2008/98³⁷.

34 Ανακοίνωση της Επιτροπής, της 9ης Απριλίου 2018, σχετικά με την τεχνική καθοδήγηση για την ταξινόμηση των αποβλήτων (ΕΕ 2018, C 124, σ. 1, σημείο 3.2.1.). Το κείμενο αυτό, χωρίς δεσμευτική νομική ισχύ, συνετάχθη κατόπιν ευρείας διαβουλεύσεως με τα κράτη μέλη και τους οικονομικούς φορείς.

35 Τα ευρωπαϊκά έγγραφα αναφοράς για τις βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές (EU Best Available Techniques Reference Documents «BREF»), καταρτισθέντα από το European Integrated Pollution Prevention and Control Bureau, είναι διαθέσιμα στον διαδικτυακό τόπο <http://eippcb.jrc.ec.europa.eu/reference/>.

36 Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, για την ταξινόμηση, την επισήμανση και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1907/2006 (ΕΕ 2008, L 353, σ. 1).

37 Οι δύο αυτές δέσμες κανόνων δεν είναι πλήρως ευθυγραμμισμένες, η δε Επιτροπή αναφέρει περιπτώσεις κατά τις οποίες το ίδιο υλικό, το οποίο περιέχει μια επικίνδυνη ουσία, μπορεί να θεωρηθεί ως επικίνδυνο ή μη επικίνδυνο, αναλόγως του εάν πρόκειται για απόβλητο ή για προϊόν. Η διαφορά αυτή σημαίνει ότι δεν μπορεί να θεωρείται ως δεδομένο ότι υλικά που εισέρχονται εκ νέου στην οικονομία, προερχόμενα από ανάκτηση μη επικίνδυνων αποβλήτων, θα οδηγήσουν αναπόφευκτα σε ένα μη επικίνδυνο προϊόν. Η Επιτροπή ανέλαβε πρωτοβουλία για την εξάλειψη των δυσλειτουργιών αυτών με το έγγραφο COM(2018) 32 τελικό, της 16ης Ιανουαρίου 2018, το οποίο περιλαμβάνει την ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, σχετικά με την εφαρμογή της δέσμης μέτρων για την κυκλική οικονομία: επιλογές σχετικά με τα θέματα διαεπαφής μεταξύ της νομοθεσίας για τα χημικά, τα προϊόντα και τα απόβλητα.

54. Ο κανονισμός 1272/2008, ο οποίος αποτελεί προσαρμογή του διεθνούς συστήματος ταξινόμησης χημικών ουσιών (παγκόσμια εναρμονισμένο σύστημα - ΠΕΣ) του ΟΗΕ στα δεδομένα της ΕΕ, παρέχει αναλυτικά κριτήρια για την αξιολόγηση των ουσιών και τον προσδιορισμό της ταξινόμησης της επικινδυνότητάς τους.

55. Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 3, του κανονισμού αυτού, τα απόβλητα δεν αποτελούν ουσία, μείγμα ή αντικείμενο· κατά συνέπεια, οι βάσει αυτού υποχρεώσεις δεν ισχύουν για τους παραγωγούς ή τους κατόχους αποβλήτων. Ωστόσο, στο παράρτημά του VI προβλέπεται ένα σύνολο εναρμονισμένων ταξινόμησης επικίνδυνων ουσιών, οι οποίες πρέπει να χρησιμοποιούνται για την ταξινόμηση των αποβλήτων, καθόσον πολλές κατοπτρικές καταχωρίσεις αναφέρονται ειδικώς σε «επικίνδυνες ουσίες»³⁸.

56. Η παρουσία επικίνδυνων ουσιών πρέπει να εκτιμάται από τον παραγωγό ή τον κάτοχο του αποβλήτου σύμφωνα με το παράρτημα ΙΙΙ της οδηγίας 2008/98, το οποίο, όπως έχω ήδη αναφέρει, περιγράφει δεκαπέντε ιδιότητες των αποβλήτων που τα καθιστούν επικίνδυνα³⁹. Η εκτίμηση αυτή μπορεί να πραγματοποιείται: α) με υπολογισμό, ήτοι, υπολογίζοντας εάν η ποσότητα των ουσιών που υπάρχουν στο απόβλητο ισούται ή υπερβαίνει τις βασιζόμενες στους κωδικούς δηλώσεως επικινδυνότητας οριακές τιμές (μεμονωμένα, ανάλογα με τις ιδιότητες ΗΡ 4 έως ΗΡ 14), και β) με απευθείας δοκιμή προκειμένου να καθορισθεί εάν εμφανίζει επικίνδυνες ιδιότητες (ιδιαίτέρως κατάλληλη για τις ιδιότητες ΗΡ 1 έως ΗΡ 4)⁴⁰.

57. Σύμφωνα με το παράρτημα της αποφάσεως 2000/532, υπό το κεφάλαιο σχετικά με την εκτίμηση των επικίνδυνων ιδιοτήτων των αποβλήτων (σημείο 1, τελευταίο εδάφιο), «[ό]ταν μια επικίνδυνη ιδιότητα των αποβλήτων έχει εκτιμηθεί με δοκιμή και με τη χρήση των συγκεντρώσεων επικίνδυνων ουσιών που ορίζονται στο παράρτημα ΙΙΙ της οδηγίας 2008/98/ΕΚ, τα αποτελέσματα της δοκιμής υπερσχύουν».

58. Εάν το απόβλητο παρουσιάζει μία ή περισσότερες από τις δεκαπέντε επικίνδυνες ιδιότητες, ο παραγωγός ή κάτοχος οφείλει να το αντιστοιχίσει σε κατοπτρική καταχώριση επικίνδυνου αποβλήτου (ΜΗ). Εάν δεν τις συγκεντρώνει, θα μπορεί ομοίως να ταξινομηθεί κατ' αυτόν τον τρόπο, εφόσον περιέχει κάποιον από τους αναφερόμενους στο παράρτημα του ΕΚΑ (σημείο 2, περίπτωση 3) έμμοτους οργανικούς ρύπους⁴¹ σε συγκέντρωση ανώτερη των προβλεπομένων στο παράρτημα ΙV του κανονισμού (ΕΚ) 850/2004 οριακών τιμών⁴².

38 Παραδείγματος χάριν, ο κωδικός 16 01 11* (τακάκια φρένων που περιέχουν αμίαντο) αποτελεί καταχώριση ΜΗ, ενώ ο κωδικός 16 01 12 (τακάκια φρένων, εκτός εκείνων που αναφέρονται στο 16 01 11) αποτελεί καταχώριση ΜΝΗ.

39 Οι επικίνδυνες αυτές ιδιότητες είναι οι εξής: ΗΡ 1 Εκρηκτικό· ΗΡ 2 Οξειδωτικό· ΗΡ 3 Εύφλεκτο· ΗΡ 4 Ερεθιστικό – ερεθισμός του δέρματος και οφθαλμική βλάβη· ΗΡ 5 Ειδική τοξικότητα στα όργανα-στόχους (ΕΤΟΣ) Τοξικότητα από αναρρόφηση· ΗΡ 6 Οξεία τοξικότητα· ΗΡ 7 Καρκινογόνο· ΗΡ 8 Διαβρωτικό· ΗΡ 9 Μολυσματικό· ΗΡ 10 Τοξικό για την αναπαραγωγή· ΗΡ 11 Μεταλλαξιογόνο· ΗΡ 12 Έκλυση αερίου οξείας τοξικότητας· ΗΡ 13 Ευαισθητοποιητικό· ΗΡ 14 Οικοτοξικό· ΗΡ 15 Απόβλητο ικανό να επιδείξει μια επικίνδυνη ιδιότητα που αναφέρεται ανωτέρω, που δεν είναι άμεσα εμφανής στο αρχικό απόβλητο.

40 Ανακοίνωση της Επιτροπής, της 9ης Απριλίου, σχετικά με την τεχνική καθοδήγηση για την ταξινόμηση των αποβλήτων (ΕΕ 2018, C 124, σ. 1, σημείο 3.2.2.).

41 Οι έμμοτοι οργανικοί ρύποι (ΡΟΡ) είναι οργανικές χημικές ουσίες με έναν ιδιαίτερο συνδυασμό φυσικών και χημικών ιδιοτήτων εξαιτίας του οποίου, όταν απελευθερωθούν στο περιβάλλον, διατηρούνται επί μακρόν και διασπείρονται ευρέως σε όλο το περιβάλλον, συσσωρεύονται στον λιπώδη ιστό των έμβιων οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπων, και είναι τοξικοί για τους ανθρώπους και την άγρια πανίδα. Παραδείγματος χάριν: πολυχλωριωμένες διβενζο-ρ-διοξίνες και πολυχλωριωμένα διβενζοφουράνια (PCDD/PCDF), DDT [1,1,1-τριχλωρο-2,2-δισ (4-χλωροφαινυλ) αιθάνιο], chlordan, εξαχλωροκυκλοεξάνια (συμπεριλαμβανομένου του λνδανίου), dieldrin, endrin, heptachlor, εξαχλωροβενζόλιο, χλωρδεκόνη (chlordecene), aldrin, πενταχλωροβενζόλιο, mirex, toxaphene, εξαβρωμοδιφαινύλιο.

42 Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τους έμμοτους οργανικούς ρύπους και την τροποποίηση της οδηγίας 79/117/ΕΟΚ (ΕΕ 2004, L 158, σ. 7).

59. Οι ανωτέρω εκτιμήσεις μου επιτρέπουν να απορρίψω αυτό που το αιτούν δικαστήριο αποκαλεί θεωρία της πιθανότητας, κατά την οποία ο παραγωγός του αποβλήτου διαθέτει *διακριτική ευχέρεια* όσον αφορά την ταξινόμηση των δυνάμενων να αντιστοιχιστούν σε κατοπτρικές καταχωρίσεις αποβλήτων ως επικίνδυνων ή ως μη επικίνδυνων, για τον λόγο ότι θα ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθούν δοκιμές για τον προσδιορισμό του συνόλου των συστατικών που περιέχει ένα απόβλητο και ότι όλα τα απόβλητα θα κατέληγαν να αντιστοιχίζονται σε καταχωρίσεις ΜΗ.

60. Όπως έχω ήδη εξηγήσει, η νομοθεσία της ΕΕ απαιτεί ο παραγωγός ή κάτοχος να προβαίνει σε εύλογο προσδιορισμό της συνθέσεως του αποβλήτου και να ελέγχει επακολούθως την πιθανή επικινδυνότητα των προσδιορισθεισών ουσιών προκειμένου να καθορίσει εάν οι ουσίες αυτές εμπίπτουν, αναλόγως των τιμών συγκεντρώσεώς τους, στο παράρτημα ΙΙΙ της οδηγίας 2008/98 ή στο παράρτημα ΙV του κανονισμού 850/2004. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν μπορεί να γίνει δεκτή ούτε η μνημονευόμενη από το αιτούν δικαστήριο «άποψη της βεβαιότητας ή της τεκμαιρόμενης επικινδυνότητας» η οποία θα επέβαλλε μια εξαντλητική έρευνα της συνθέσεως του αποβλήτου και του συνόλου των πιθανών επικίνδυνων ουσιών, καθώς και του βαθμού συγκεντρώσεώς τους, ως μοναδικό μέσο για τη μη ταξινόμηση του αποβλήτου ως επικίνδυνου.

61. Το αιτούν δικαστήριο εκφράζει αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία των δύο όρων του σημείου 2 του κεφαλαίου «Εκτίμηση και ταξινόμηση» του παραρτήματος της αποφάσεως 2000/532, όπως έχουν τροποποιηθεί με την απόφαση 2014/955. Σύμφωνα με την απόδοση του άρθρου αυτού στην ιταλική γλώσσα, «[...] l'iscrizione di una voce nell'elenco armonizzato di rifiuti contrassegnata come pericolosa, con un riferimento specifico o generico a "sostanze pericolose", è opportuna solo quando questo rifiuto contiene sostanze pericolose pertinenti che determinano nel rifiuto una o più delle caratteristiche di pericolo [...]». Το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι, σύμφωνα με ορισμένες ερμηνείες, η χρήση των όρων «opportuna» και «pertinenti», σε σχέση με τις κατοπτρικές καταχωρίσεις, επιβεβαιώνει την ύπαρξη περιθωρίου διακριτικής ευχέρειας κατά την εκτίμηση καθώς και τον περιορισμό του ελέγχου περί του επικίνδυνου χαρακτήρα του αποβλήτου στα *κρίσιμα* συστατικά του αναλόγως της επικινδυνότητάς τους.

62. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου⁴³, είναι αναγκαία η εξέταση άλλων γλωσσικών αποδόσεων της διατάξεως αυτής προκειμένου να διαπιστωθεί εάν υφίστανται διαφορές και, στην περίπτωση αυτή, η ερμηνεία της με γνώμονα την όλη οικονομία και τον σκοπό της ρυθμίσεως της οποίας αποτελεί στοιχείο.

63. Εξάλλου, η απόδοση του άρθρου στην ισπανική⁴⁴, στην πορτογαλική⁴⁵, στη γαλλική⁴⁶ και στην αγγλική⁴⁷ γλώσσα συμπίπτουν στο ότι, οσάκις πρόκειται για απόβλητα με κατοπτρικές καταχωρίσεις, η ένταξή τους στον εναρμονισμένο κατάλογο των αποβλήτων που θεωρούνται επικίνδυνα δικαιολογείται ή είναι κατάλληλη «[...] μόνον για τα απόβλητα που περιέχουν εκείνες τις επικίνδυνες

43 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η διατύπωση που χρησιμοποιήθηκε στην απόδοση διατάξεως του δικαίου της Ένωσης σε μία γλώσσα δεν μπορεί να αποτελέσει τη μοναδική βάση για την ερμηνεία κάποιου από τους κανόνες της ούτε μπορεί να της δίδεται προτεραιότητα σε σχέση με την απόδοση στις άλλες γλώσσες. Οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται κατά τρόπο ομοιόμορφο υπό το πρίσμα της αποδόσεώς τους σε όλες τις γλώσσες της Ένωσης. Σε περίπτωση διαστάσεως μεταξύ των διαφόρων γλωσσικών αποδόσεων πράξεως του δικαίου της Ένωσης, η επίμαχη διάταξη θα πρέπει να ερμηνεύεται με γνώμονα την όλη οικονομία και τον σκοπό της ρυθμίσεως της οποίας αποτελεί στοιχείο (αποφάσεις της 28ης Ιουλίου 2016, Edilizia Mastrodonato, C-147/15, EU:C:2016:606, σκέψη 29, και της 17ης Μαρτίου 2016, Kødbbranchens Fællesråd, C-112/15, EU:C:2016:185, σκέψη 36 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

44 «Solo se justifica la inclusión de un residuo en la lista armonizada de residuos marcado como peligroso y con una mención específica o general a "sustancias peligrosas", si el residuo contiene sustancias peligrosas que le confieren una o varias de las características de peligrosidad [...]».

45 Υπό την ίδια έννοια η απόδοση στην πορτογαλική γλώσσα: «só se justifica a inclusão de um residuo na lista harmonizada de resíduos, assinalado como "perigoso" e com uma menção específica ou geral a "substâncias perigosas", se o residuo em causa contiver substâncias perigosas que lhe confirmam uma ou mais das características de perigosidade [...]».

46 «Une référence spécifique ou générale à des "substances dangereuses" n'est appropriée pour un déchet marqué comme dangereux figurant sur la liste harmonisée des déchets que si ce déchet contient les substances dangereuses correspondantes qui lui confèrent une ou plusieurs des propriétés dangereuses [...]».

47

ουσίες που συντελούν ώστε τα απόβλητα να εμφανίζουν μία ή περισσότερες από τις επικίνδυνες ιδιότητες [...]». Απόβλητο στο οποίο έχει εφαρμογή κατοπτρική καταχώριση μπορεί να αντιστοιχιστεί σε καταχώριση ΜΗ μόνον εάν περιέχει ουσίες που *συντελούν ώστε να εμφανίζει* μία ή περισσότερες από τις προβλεπόμενες στο παράρτημα ΙΙΙ της οδηγίας 2008/98 δεκαπέντε επικίνδυνες ιδιότητες. Δεν υφίσταται, επομένως, περιθώριο διακριτικής ευχέρειας ή *εκτιμήσεως της σκοπιμότητας* ως προς το σημείο αυτό. Φρονώ ότι οι γλωσσικές αυτές αποδόσεις ανταποκρίνονται εν τέλει στον σκοπό και την όλη οικονομία του κανόνα.

64. Όσον αφορά τις μεθόδους αναλύσεως και δοκιμών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον παραγωγό ή κάτοχο για την εκτίμηση της τοξικότητας ή της επικινδυνότητας ενός αποβλήτου και την αντιστοίχισή του σε κατοπτρική καταχώριση (δεύτερο προδικαστικό ερώτημα), ούτε η οδηγία 2008/98 ούτε η απόφαση 2000/532 περιλαμβάνουν ειδικές και άμεσες αναφορές, καθόσον οι μέθοδοι δεν έχουν εναρμονιστεί από το δίκαιο της Ένωσης. Ωστόσο, το παράρτημα ΙΙΙ, τελευταία περίοδος, της οδηγίας 2008/98, όπως έχει τροποποιηθεί με τον κανονισμό 1357/2014, ορίζει, ως προς τις μεθόδους δοκιμών, ότι πρέπει να χρησιμοποιούνται αυτές που περιγράφονται «στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 440/2008 του Συμβουλίου και σε άλλα συναφή σημειώματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Τυποποίησης (CEN) ή άλλες διεθνώς αναγνωρισμένες μέθοδοι δοκιμών και κατευθυντήριες γραμμές.»

65. Το σημείο 2 του κεφαλαίου «Εκτίμηση και ταξινόμηση» του παραρτήματος της αποφάσεως 2000/532 παρέχει επίσης ορισμένες πρόσθετες διευκρινήσεις σε σχέση με τις αναλύσεις και τις μεθόδους δοκιμών.

- Στη δεύτερη περίπτωση αναφέρει ότι μια επικίνδυνη ιδιότητα μπορεί να εκτιμηθεί ανάλογα με τη συγκέντρωση στα απόβλητα των ουσιών που την προξενούν ή, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά στον κανονισμό (ΕΚ) 1272/2008, με την εκτέλεση δοκιμής σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) 440/2008⁴⁸.
- Στην πέμπτη περίπτωση επισημαίνει ότι, «[κ]ατά περίπτωση, οι ακόλουθες σημειώσεις που περιλαμβάνονται στο παράρτημα VI του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1272/2008 λαμβάνονται υπόψη κατά τον προσδιορισμό των επικίνδυνων ιδιοτήτων των αποβλήτων: –1.1.3.1. Σημειώσεις που αναφέρονται στην ταυτοποίηση, ταξινόμηση και επισήμανση των ουσιών: Σημειώσεις B, D, F, I, L, M, P, Q, R, και U. – 1.1.3.2. Σημειώσεις που αναφέρονται στην ταξινόμηση και την επισήμανση των μειγμάτων: Σημειώσεις 1, 2, 3 και 5».

66. Αμφότερες οι αναφορές παρέχουν ενδείξεις ως προς τα είδη δοκιμών και χημικών αναλύσεων⁴⁹ που μπορούν να χρησιμοποιούν οι παραγωγοί ή κάτοχοι των αποβλήτων για την εξέταση της επικινδυνότητας των περιεχομένων σε αυτά ουσιών. Ασφαλώς, έγκυρες είναι οι εφαρμοστέες στις ουσίες και τα χημικά παρασκευάσματα στο πλαίσιο του κανονισμού REACH μέθοδοι δοκιμών, όπως αυτές προβλέπονται στον κανονισμό 440/2008. Κατά τον ίδιο τρόπο, έγκυρες είναι οι μέθοδοι δοκιμών και οι μέθοδοι υπολογισμού των επικίνδυνων ιδιοτήτων των αποβλήτων οι οποίες εκτίθενται από την Επιτροπή στο παράρτημα ΙΙΙ της ανακοινώσεώς της του 2018⁵⁰.

«An entry in the harmonised list of wastes marked as hazardous, having a specific or general reference to “hazardous substances”, is only appropriate to a waste when that waste contains relevant hazardous substances that cause the waste to display one or more of the hazardous properties [...]».

48 Κανονισμός της Επιτροπής, της 30ής Μαΐου 2008, για καθορισμό των μεθόδων δοκιμής κατ' εφαρμογή του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1907/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, για την καταχώριση, την αξιολόγηση, την αδειοδότηση και τους περιορισμούς των χημικών προϊόντων (REACH) (ΕΕ 2008, L 142, σ. 1).

49 Η χημική ανάλυση χρησιμοποιείται, γενικώς, για την εξακρίβωση των περιεχομένων σε απόβλητο ουσιών, ενώ η δοκιμή εφαρμόζεται συνήθως για τον προσδιορισμό της συγκεντρώσεως ορισμένης ουσίας ή παρουσία της οποίας στο απόβλητο είναι γνωστή.

50 Παράρτημα 3, επιγραφόμενο «Συγκεκριμένες προσεγγίσεις προσδιορισμού των επικίνδυνων ιδιοτήτων (HP 1 έως HP 15)», της ανακοινώσεως της Επιτροπής, της 9ης Απριλίου 2018, σχετικά με την τεχνική καθοδήγηση για την ταξινόμηση των αποβλήτων (ΕΕ 2018, C 124, σ. 1, σ. 87 έως 123).

67. Το παράρτημα 4 της εν λόγω ανακοινώσεως περιλαμβάνει, από πλευράς του, απαρίθμηση των μεθόδων και των κανόνων της CEN για τον χαρακτηρισμό των αποβλήτων μέσω διαφόρων ειδών χημικών αναλύσεων⁵¹.

68. Φρονώ, ωστόσο, ότι κάθε είδος δοκιμών που αναγνωρίζεται σε διεθνές, ενωσιακό ή εθνικό⁵² επίπεδο θα ήταν εξίσου έγκυρο όσον αφορά τη διαπίστωση της επικινδυνότητας ή την απουσία επικινδυνότητας των ουσιών που περιέχονται στο απόβλητο. Τόσο το παράρτημα III, τελευταία περίοδος, της οδηγίας 2008/98, όπως έχει τροποποιηθεί με τον κανονισμό 1357/2014, όσο και το σημείο 2, δεύτερη περίπτωση, του κεφαλαίου «Εκτίμηση και ταξινόμηση» του παραρτήματος της αποφάσεως 2000/532 ορίζουν ότι είναι δυνατή η προσφυγή σε «άλλες διεθνώς αναγνωρισμένες μεθόδους δοκιμών και κατευθυντήριες γραμμές». Υπενθυμίζω ακόμη μια φορά ότι, σύμφωνα με το σημείο 1, τελευταίο εδάφιο, του κεφαλαίου «Εκτίμηση και ταξινόμηση» του παραρτήματος της αποφάσεως 2000/532, τα αποτελέσματα δοκιμών υπερσχύουν της μεθόδου υπολογισμού των επικίνδυνων αυτών ουσιών.

69. Όσον αφορά το εύρος των δοκιμών και των χημικών αναλύσεων, εκτιμώ, σύμφωνα με όσα έχουν έως τώρα εκτεθεί, ότι οι αναλύσεις αυτές μπορούν να πραγματοποιούνται μέσω δειγματοληψίας, διασφαλιζόμενης, όμως, πλήρως της αποτελεσματικότητας και της αντιπροσωπευτικότητας. Οι εγγυήσεις αυτές επιτυγχάνονται, παραδείγματος χάριν, με την εφαρμογή των προτύπων και τεχνικών προδιαγραφών που έχει καταρτίσει η CEN σχετικά με τον «χαρακτηρισμό των αποβλήτων – Δειγματοληψία υλικών αποβλήτων»⁵³.

70. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το άρθρο 7 και το παράρτημα III της οδηγίας 2008/98 και το σημείο 2 «Ταξινόμηση αποβλήτων ως επικίνδυνων» του κεφαλαίου «Εκτίμηση και ταξινόμηση» του παραρτήματος της αποφάσεως 2000/532 θα πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι ο παραγωγός ή ο κάτοχος αποβλήτου με κατοπτρική καταχώριση υποχρεούνται να προσδιορίζουν τη σύνθεσή του και να ελέγχουν επακολούθως, με υπολογισμούς ή δοκιμές, εάν το απόβλητο περιέχει κάποια επικίνδυνη ουσία ή ουσία με ενδείξεις επικινδυνότητας εκ των απαριθμούμενων στο παράρτημα III της οδηγίας 2008/98 ή στο παράρτημα IV του κανονισμού 850/2004. Για τους σκοπούς αυτούς, ενδείκνυται η χρήση των προβλεπόμενων στον κανονισμό 440/2008 δειγματοληψιών, χημικών αναλύσεων και δοκιμών, ή όποιων άλλων αναγνωρίζονται σε διεθνές επίπεδο ή γίνονται δεκτές από το εσωτερικό δίκαιο του κράτους μέλους.

2. Τέταρτο προδικαστικό ερώτημα

71. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν η αρχή της προφυλάξεως επιτάσσει, σε περίπτωση αμφιβολιών ή αδυναμίας πιστοποίησης της υπάρξεως επικίνδυνων ουσιών στο απόβλητο, την αντιστοίχισή του σε κατοπτρική καταχώριση επικίνδυνου αποβλήτου ΜΗ.

⁵¹ Ανακοίνωση της Επιτροπής, της 9ης Απριλίου 2018, σχετικά με την τεχνική καθοδήγηση για την ταξινόμηση των αποβλήτων, παράρτημα 4, σ. 129 έως 131.

⁵² Στην ανακοίνωση του 2018, η ίδια η Επιτροπή μνημονεύει το έγγραφο «Characterization of waste – Determination of elements and substances in waste» (Χαρακτηρισμός αποβλήτων – Προσδιορισμός των στοιχείων και των ουσιών σε απόβλητα) που περιγράφεται στο πειραματικό πρότυπο AFNOR XP X30-489, το οποίο προτείνει μια μέθοδο για τον διεξοδικό προσδιορισμό των στοιχείων και των ουσιών που περιέχονται σε υγρά και στερεά απόβλητα. Βλ., επίσης, το έγγραφο του Οργανισμού Περιβαλλοντικής Προστασίας των Ηνωμένων Πολιτειών, *Test Methods for Evaluating Solid Waste* (SW-846), 2014, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <http://www3.epa.gov/epawaste/hazard/testmethods/sw846/online/index.htm>.

⁵³ Τα τεχνικά πρότυπα της CEN είναι τα εξής: EN 14899 Πλαίσιο κατάρτισης και εφαρμογής σχεδίου δειγματοληψίας CEN/TR 15310-1:2006 Καθοδήγηση σχετικά με την επιλογή και την εφαρμογή κριτηρίων δειγματοληψίας υπό διαφορετικές συνθήκες CEN/TR 15310-2:2006 Καθοδήγηση σχετικά με τεχνικές δειγματοληψίας CEN/TR 15310-3:2006 Καθοδήγηση σχετικά με τις διαδικασίες επιμέρους δειγματοληψίας επί τόπου CEN/TR 15310-4:2006 Καθοδήγηση σχετικά με τις διαδικασίες συσκευασίας, αποθηκείσεως, διατήρησεως, μεταφοράς και παραδόσεως δειγμάτων, και CEN/TR 15310-5:2006 Καθοδήγηση σχετικά με τη διαδικασία καθορισμού του σχεδίου δειγματοληψίας.

72. Η αρχή της προφυλάξεως είναι, σύμφωνα με το άρθρο 191, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, μια από τις αρχές που διαπνέουν την περιβαλλοντική πολιτική της Ένωσης, μαζί με αυτές της προληπτικής δράσεως, της επανορθώσεως στην πηγή και της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει». Η αρχή της προφυλάξεως αποτελεί εργαλείο διαχειρίσεως κινδύνου το οποίο μπορεί να χρησιμοποιείται σε περίπτωση επιστημονικής αβεβαιότητας ως προς την ύπαρξη κινδύνου για την ανθρώπινη υγεία ή για το περιβάλλον και το οποίο επιτρέπει τη λήψη προληπτικών μέτρων ενόσω δεν αίρεται η εν λόγω αβεβαιότητα⁵⁴.

73. Η αρχή της προφυλάξεως μνημονεύεται, μαζί με άλλες, στο άρθρο 4, παράγραφος 2, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας 2008/98⁵⁵, ενώ τα άρθρα 1 και 13 της ίδιας αυτής οδηγίας αναφέρονται στην υποχρέωση των κρατών μελών να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να διασφαλίζεται ότι η διαχείριση των αποβλήτων πραγματοποιείται χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία και χωρίς να βλάπτεται το περιβάλλον.

74. Η αντιστοίχιση ενός αποβλήτου σε κατοπτρική καταχώριση ΜΗ επάγεται, όπως έχω ήδη επισημάνει, σημαντικές συνέπειες όσον αφορά τη μεταγενέστερη διαχείρισή του (επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση, πιθανή ανάκτηση και διάθεση). Όπως αναφέρει η Επιτροπή, η αρχή της προφυλάξεως δεν επιβάλλει αυτομάτως την εν λόγω αντιστοίχιση οσάκις υφίσταται απλή αμφιβολία ως προς την ύπαρξη ουσιών με επικίνδυνα στοιχεία εκ των προβλεπομένων στο παράρτημα ΙΙΙ της οδηγίας 2008/98 ή στο παράρτημα ΙV του κανονισμού 850/2004.

75. Προκειμένου να καθοριστεί εάν προσήκει η αντιστοίχισή τους σε καταχώριση ΜΗ ή σε καταχώριση ΜΝΗ, ο ιδιοκτήτης ή ο κάτοχος των αποβλήτων θα πρέπει να εφαρμόσουν τη διαδικασία ταξινομήσεως των αποβλήτων με κατοπτρική καταχώριση, αφού προηγουμένως προσδιορίσουν τη σύνθεσή τους και, σε περίπτωση εντοπισμού ουσιών με ενδείξεις επικινδυνότητας, αφού υπολογίσουν τις τιμές τους ή πραγματοποιήσουν τις αντίστοιχες δοκιμές.

76. Ο παραγωγός ή ο κάτοχος των αποβλήτων δεν μπορούν, ωστόσο, να χρησιμοποιούν την αρχή της προφυλάξεως ως πρόσχημα προς αποφυγή της προβλεπομένης στην οδηγία 2008/98 και την απόφαση 2000/532 διαδικασίας ταξινομήσεως των αποβλήτων με κατοπτρικές καταχωρίσεις. Τα κράτη μέλη νομιμοποιούνται να επαναχαρακτηρίζουν ή να αποχαρακτηρίζουν ένα απόβλητο ως επικίνδυνο, οφείλουν όμως να ενημερώνουν την Επιτροπή ώστε να είναι δυνατή η κατά περίπτωση προσαρμογή του ΕΚΑ, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2008/98. Εφόσον υφίσταται αυτού του είδους ο περιορισμός για τα κράτη μέλη, η ως άνω αρχή δεν επιτρέπει τους ιδιώτες να ταξινομήσουν τα απόβλητα στο περιθώριο της διαδικασίας που περιγράφεται στους προαναφερθέντες κανόνες της ΕΕ.

77. Φρονώ ότι αυτό επιβεβαιώνεται και από τη νομολογία του Δικαστηρίου⁵⁶. Πράγματι, «η ορθή εφαρμογή της αρχής της προφυλάξεως προϋποθέτει, πρώτον, τον προσδιορισμό των δυνητικών αρνητικών για την υγεία συνεπειών των οικείων ουσιών ή τροφίμων και, δεύτερον, μια συνολική αξιολόγηση του κινδύνου για την υγεία, βάσει των πλέον αξιόπιστων διαθέσιμων επιστημονικών δεδομένων και των πλέον πρόσφατων αποτελεσμάτων της διεθνούς έρευνας»⁵⁷. Ως εκ τούτου, «μέτρα προστασίας [...] δεν μπορούν να αιτιολογηθούν βάσιμα με μια καθαρά υποθετική προσέγγιση του κινδύνου, στηριζόμενη σε απλές υποθέσεις που από επιστημονικής απόψεως δεν έχουν ακόμη

54 Βλ. Thieffry, P., *Manuel de droit européen de l'environnement*, 2η εκδ., Bruylant, Βρυξέλλες, 2017, σ. 83, και Esteve Pardo, J., *El desconcierto del Leviatán. Política y derecho ante las incertidumbres de la ciencia*, Marcial Pons, Μαδρίτη, 2009, σ. 141 έως 146.

55 Κατά το οποίο «τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη τις γενικές αρχές περί προστασίας του περιβάλλοντος της προφύλαξης και της αειφορίας, του τεχνικώς εφικτού και της οικονομικής βιωσιμότητας, της προστασίας των πόρων καθώς και το συνολικό αντίκτυπο στο περιβάλλον, στην ανθρώπινη υγεία, στην οικονομία και στην κοινωνία, σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 13».

56 Για μια διεξοδική ανάλυση της νομολογίας των δικαστηρίων της Ένωσης, βλ. Da Cruz Vilaça, J. L., «The Precautionary Principle in EC Law», σε *EU Law and Integration: Twenty Years of Judicial Application of EU Law*, Hart Publishing, 2014, σ. 321 έως 354.

57 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 28ης Ιανουαρίου 2010, Επιτροπή κατά Γαλλίας (C-333/08, EU:C:2010:44, σκέψη 92), και της 19ης Ιανουαρίου 2017, Queisser Pharma (C-282/15, EU:C:2017:26, σκέψη 56). Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Bobek στην υπόθεση Confédération paysanne κ.λπ. (C-528/16, EU:C:2018:20, σημεία 48 έως 54).

εξακριβωθεί. Αντιθέτως, τέτοια μέτρα προστασίας, παρά τον προσωρινό χαρακτήρα τους και ακόμη και αν έχουν προληπτικό χαρακτήρα, δύνανται να ληφθούν μόνον αν στηρίζονται σε όσο το δυνατόν πληρέστερη αξιολόγηση των κινδύνων, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, που δείχνουν ότι τα μέτρα αυτά είναι επιβεβλημένα»⁵⁸.

78. Επιπλέον, δεν αρκεί η επίκληση απλών αμφιβολιών ως προς την επικινδυνότητα του αποβλήτου προκειμένου αυτό να αντιστοιχιστεί, βάσει της αρχής της προφυλάξεως, σε καταχώριση ΜΗ. Εάν ίσχυε κάτι τέτοιο, όλες οι κατοπτρικές καταχωρίσεις θα οδηγούσαν στην ταξινόμηση του αποβλήτου ως επικίνδυνου. Όμως η εν λόγω ταξινόμηση προϋποθέτει, επιμένω, εξατομικευμένη ανάλυση της συνθέσεως του αποβλήτου και επακόλουθο έλεγχο περί της ενδεχόμενης επικινδυνότητας των συστατικών του ουσιών. Η διαδικασία της οδηγίας 2008/98 και της αποφάσεως 2000/532 επιβάλλει παρόμοιες απαιτήσεις με αυτές που έχει καθιερώσει το Δικαστήριο όσον αφορά την επίκληση της αρχής της προφυλάξεως.

79. Συμμερίζομαι την άποψη της Ιταλικής Κυβερνήσεως ότι ο παραγωγός ή ο κάτοχος του αποβλήτου δεν υποχρεούνται να προβαίνουν σε διεξοδική ανάλυσή του για τον προσδιορισμό όλων των επικίνδυνων ουσιών που τυχόν περιέχει, σύμφωνα με τον κανονισμό 1272/2008, καθώς και όλων των πιθανών ενδείξεων επικινδυνότητας που ενδεχομένως παρουσιάζει, κατ' εφαρμογήν του παραρτήματος III της οδηγίας 2008/98. Την αυτή άποψη συμμερίζεται και το αιτούν δικαστήριο, κατά την κρίση του οποίου δεν απαιτείται η πάση θυσία αναζήτηση του συνόλου των ουσιών που θα μπορούσαν θεωρητικώς να περιέχονται στα απόβλητα, παρά μάλλον ο ορθός προσδιορισμός των τελευταίων, στηριζόμενος στην εκτίμηση της ακριβούς συνθέσεώς τους και, επακολούθως, στην εξέταση της επικινδυνότητας των προσδιορισθεισών ουσιών.

80. Η περιλαμβανόμενη στο άρθρο 4, παράγραφος 2, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας 2008/98 αρχή του τεχνικώς εφικτού και της οικονομικής βιωσιμότητας, αντιτίθεται, περαιτέρω, στο να επιβληθεί στον παραγωγό η υποχρέωση διενέργειας μιας απολύτως εξαντλητικής αναλύσεως περί της συνθέσεως του αποβλήτου καθώς και του συνόλου των ενδείξεων επικινδυνότητας των συστατικών του ουσιών. Τέτοιου είδους υποχρέωση θα ήταν, εξάλλου, δυσανάλογη.

81. Κατά την άποψή μου, η αρχή της προφυλάξεως θα δικαιολογούσε πράγματι την αντιστοίχιση ενός αποβλήτου σε κατοπτρική καταχώριση ΜΗ οσάκις η ανάλυση της συνθέσεώς του και/ή των ενδείξεων επικινδυνότητας των συστατικών του αποδεικνύεται αδύνατη για λόγους που δεν μπορούν να καταλογιστούν στον παραγωγό ή στον κάτοχο του αποβλήτου. Στην περίπτωση αυτή, θα υφίστατο πραγματικός κίνδυνος για τη δημόσια υγεία ή για το περιβάλλον, όπερ θα δικαιολογούσε την αντιστοίχιση του αποβλήτου σε κατοπτρική καταχώριση ΜΗ, ως περιοριστικό μέτρο για την «εξουδετέρωση» της επικινδυνότητάς του⁵⁹.

58 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 8ης Σεπτεμβρίου 2011, Monsanto κ.λπ. (C-58/10 έως C-68/10, EU:C:2011:553, σκέψη 77), και της 13ης Σεπτεμβρίου 2017, Fidenato κ.λπ. (C-111/16, EU:C:2017:676, σκέψη 51).

59 Κατά το Δικαστήριο, «[ο]σάκις αποδεικνύεται αδύνατο να προσδιοριστεί με βεβαιότητα η ύπαρξη ή η έκταση του προβαλλόμενου κινδύνου λόγω της ανεπαρκούς, αλυσιτελούς ή ανακριβούς φύσεως των αποτελεσμάτων των μελετών, και η πιθανότητα ενός πραγματικού κινδύνου για τη δημόσια υγεία εξακολουθεί να υπάρχει στην υποθετική περίπτωση που ο κίνδυνος αυτός θα μπορούσε να επέλθει, η αρχή της προφυλάξεως δικαιολογεί τη λήψη περιοριστικών μέτρων» (αποφάσεις της 2ας Δεκεμβρίου 2004, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, C-41/02, EU:C:2004:762, σκέψη 54· της 28ης Ιανουαρίου 2010, Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-333/08, EU:C:2010:44, σκέψη 93· και της 19ης Ιανουαρίου 2017, Queisser Pharma, C-282/15, EU:C:2017:26, σκέψη 57).

IV. Πρόταση

82. Βάσει των προεκτεθέντων, προτείνω να δοθεί στα προδικαστικά ερωτήματα του Corte suprema di Cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Ιταλία) η ακόλουθη απάντηση:

«Το άρθρο 7 και το παράρτημα III της οδηγίας 2008/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών, όπως έχουν τροποποιηθεί με τον κανονισμό (ΕΕ) 1357/2014, και το σημείο 2 «Ταξινόμηση αποβλήτων ως επικίνδυνων» του κεφαλαίου «Εκτίμηση και ταξινόμηση» του παραρτήματος της αποφάσεως 2000/532/ΕΚ της Επιτροπής, της 3ης Μαΐου 2000, για αντικατάσταση της απόφασης 94/3/ΕΚ για τη θέσπιση καταλόγου αποβλήτων σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο α', της οδηγίας 75/442/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της απόφασης 94/904/ΕΚ του Συμβουλίου για την κατάρτιση καταλόγου επικίνδυνων αποβλήτων κατ' εφαρμογή του άρθρου 1, παράγραφος 4, της οδηγίας 91/689/ΕΟΚ του Συμβουλίου για τα επικίνδυνα απόβλητα, όπως έχει τροποποιηθεί με την απόφαση 2014/955/ΕΕ, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια:

- 1) Ο παραγωγός ή ο κάτοχος αποβλήτου δυνάμενου να αντιστοιχιστεί σε κατοπτρική καταχώριση υποχρεούνται να προσδιορίζουν τη σύνθεση του εν λόγω αποβλήτου και να ελέγχουν επακολούθως, με υπολογισμούς ή δοκιμές, εάν αυτό περιέχει κάποια επικίνδυνη ουσία ή ουσία με ένδειξη επικινδυνότητας εκ των προβλεπομένων στο παράρτημα III της οδηγίας 2008/98 ή στο παράρτημα IV του κανονισμού (ΕΚ) 850/2004. Για τους σκοπούς αυτούς, ενδείκνυται η χρήση των προβλεπόμενων στον κανονισμό 440/2008 δειγματοληψιών, χημικών αναλύσεων και δοκιμών, ή όποιων άλλων αναγνωρίζονται σε διεθνές επίπεδο ή γίνονται δεκτές από το εσωτερικό δίκαιο του κράτους μέλους.
- 2) Ο παραγωγός ή ο κάτοχος των αποβλήτων δεν μπορούν να επικαλούνται την αρχή της προφυλάξεως ως πρόσχημα προς αποφυγή της προβλεπομένης στην οδηγία 2008/98 και την απόφαση 2000/532 διαδικασίας αντιστοιχίσεως των αποβλήτων σε κατοπτρική καταχώριση, εκτός εάν η ανάλυση της συνθέσεώς τους και/ή των ενδείξεων επικινδυνότητας των συστατικών τους αποδεικνύεται αδύνατη.»